

Sabetayist Gencer Ailesinin Kadın Ses Sanatkârları

Female Sound Artist of The Sabetayist Gencer Family

Emine ALTINKÖPRÜ⁽¹⁾
Nesibe Özgül TURGAY⁽²⁾

(1) Sorumlu Yazar / Corresponding Author:
Emine Altinköprü (Yüksek Lisans Öğrencisi)
Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Türk Müziği Programı İzmit / Türkiye
E-posta: basatessemine@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7972-6207

(2) Yazar / Author:
Nesibe Özgül Turgay (Prof. Dr.)
Kocaeli Üniversitesi Devlet Konservatuvarı,
Türk Müziği İzmit / Türkiye
E-posta: ozgul.turgay@kocaeli.edu.tr
ORCID: 0000-0002-4876-1509

Atıf / Citation: Altinköprü, E. & Turgay, N.E. (2022).
Sabeyist Gencer Ailesinin Kadın Ses Sanatkârları.
Porte Akademik Müzik ve Dans
Araştırmaları Dergisi, 22, 78-104.

Özet

Bu makalede; Sabetayist toplulukların Karakaş koluna bağlı Gencer ailesine mensup kadın ses sanatçıların müziğe yaklaşımlarında eğitim aldıkları kurumların etkisi ve aile bireylerinde var olan gelişmiş kültür-sanat bilincinin, bahsi geçen sanatçıların kariyerlerine etkileri ele alınmıştır. Avrupa'da gördükleri şiddet ve baskı sebebiyle Yahudiler, 14. ve 15. yüzyıl boyunca göç ettikleri Osmanlı topraklarında uyum sorunu yaşamamışlardır. Ancak; Yahudi topluluklarının geçmişte yaşadıkları sosyopolitik acılarının son bulacağı inancı doğrultusunda, Yahudi din adamı Sabetay Sevi (1626-1676), Tanrı tarafından gönderilen ilahi bir kurtarıcı olduğu iddiasıyla sözde Müslümanlık üzerine belirlediği prensiplerle 'Dönmelik' mezhebini kurmuştur. Dönmelik; mezhebin kurallarına bağlı olarak Yahudilikten Müslümanlığa dönen ve 18.yy. başlarında Sabetayist toplulukların merkezi haline gelen Selânik'ten İstanbul'a göç etmiş ailelere atfedilmiştir. Sabetayist aileler, bağlı oldukları mezhebin kurallarının yanı sıra yaşadıkları dış baskının etkisiyle sosyalleşmeyi reddetmiş; eğitim hayatlarını sadece mezheplerine mensup kişilerce kurulmuş modern müfredatın uygulandığı okullarda sürdürmüşlerdir. Bu bağlamda, Sabetayist mezhebin Karakaş kolunda modern eğitim anlayışı ile diğer kolların girişimleriyle kurulan okulların misyon ve vizyonları incelenmiş, Sabetayist aile üyelerinin müzik sanatında başarıyla performans yapmalarının, kurumlarda edinilen disiplin ve genel kültürün yanı sıra musikişinas aile büyüklerinin sanata yaklaşımlarıyla ilintili olduğu görülmüştür. Sabetayist Gencer ailesi üyelerinin örneklendirildiği makalede, Türk Makam Müziği taş plak dönemi ses sanatçılarından Lâle-Nerkîs Hanımlar'ın, erken Cumhuriyet döneminde henüz hazmedilmeyen eşitlik ilkesinin etkisiyle, kadınların müzik endüstrisi alanında yaşadıkları çekincelere rağmen farklı etnik kimliğe ve mezhebe sahip olup, sahne performansı yapmadan sadece taş plaklara takma isimler kullanarak seslerinin kaydedilmiş olduğu vurgulanmıştır. Dönemin müzik türlerini seslendiren ilk kadın solistler arasında yer alan Lale-Nerkîs Hanımlar, ait oldukları dönemin kadın ses sanatçısı ekolünü temsil etmişlerdir. Ailenin müzik sanatında öne çıkmış diğer sanatçı üyeleri, Belkis Gencer, İclal Ar ve Leyla Gencer'e de yer verilen makalede, zenginleştirilerek hazırlanan biyografiler üzerinden çalışılmış, müziğe verdikleri önemin ailelerinin dini inançlarının üzerine çıktığı tespiti yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sabetayist Ailelerde Eğitim, Sabetayist Ailelerde Müzik, Lale ve Nerkîs Hanımlar, Türk Makam Müziği, Feyziye Mektebi

Abstract

In this article, the effects of the institutions where they were educated on the approach to music of female vocal artists belonging to the Gencer family of the Karakas branch of Sabetayist groups and the effects of the developed culture-art awareness of family members on the careers of the mentioned artists are discussed. Due to the violence and oppression they had faced in Europe, the Jews did not experience adaptation problems in the Ottoman lands to which they migrated during the 14th and 15th centuries. However, in line with the belief that the socio-political sufferings of the Jewish communities in the past will come to an end, the Jewish cleric Sabbatai Zevi (1626-1676) established the 'Donmelik' sect with the so-called principles he set on Islam, claiming that he was a divine savior sent by God. Donmelik was attributed to families that converted from Judaism to Islam and immigrated to Istanbul from Thessaloniki, which became the center of Sabbatean communities in the beginning of the 18th century. Sabbatean families refused to socialize due to the external pressure they experienced as well as the rules of the sect they belonged to; they continued their education life only in schools where the modern curriculum established by people belonging to their denominations was applied. In this context, the mission and vision of the schools established by the initiatives of other branches with the understanding of modern education in the Karakas branch of the Sabetayist sect have been examined, and it has been seen that the successful performance of the Sabbatean family members in the art of music is related to the discipline acquired in the institutions and general culture as well as the approaches of the musical family elders to art. In this article in which the members of the Sabbatayist Gencer family are exemplified, it is mentioned that, with the effect of the equality principle that had not yet been digested in the early republican period, the voices of Lale-Nerkîs Ladies, two of the vocal artists of the Turkish Maqam Music masonry era, were recorded using pseudonyms on stone records without performing on stage despite the reservations of women in the field of the music industry and besides their different ethnic identities and sects. They were among the first female soloists to sing the musical genres of the period, representing the female vocal artist school of thid period. Other artistic members of the family who are prominent in the art of music are Belkıs Gencer, İclal Ar, and Leyla Gencer. In this study, it has been determined that the importance they attach to the music field exceeds the religious beliefs of their families in the light of the data obtained through the enriched biographies.

Keywords: Education in Sabbatean Families, Music in Sabbatean Families, Lale and Nerkîs Ladies, Turkish Maqam Music, Feyziye School

1. GİRİŞ

Sabetayist topluluklar üzerine yapılan akademik çalışmalarda genellikle ekonomik, sosyal, aile, inanç ve siyasi açıların ele alındığı görülür. Bu ailelerin sanat ve müzik alanına olan yaklaşımları yanında, Sabetayist topluluklara üye kadın sanatkârlar özelinde ele alınan henüz alanda yapılmış bir çalışma yoktur. Bu bakımdan bu çalışma alan-yazında bir ilktir ve konu bu makalede ele alınarak sözü edilen ailelerin müzik sanatı anlayışına dair yapılacak araştırmalara katkı sunması amaçlanmıştır.

Yahudi topluluklarının geçmişinde yaşanan ırklarına yönelik sosyal şiddetin son bulması inancı, ilahi bir kurtarıcı ihtiyacı meydana getirmiştir. Bu ihtiyacın sonucu olarak Sabetay Sevi, uzun yıllar zulüm görmüş topluluğa, 1648 yılında Mesih olduğu iddiasını savunarak inandırmayı başarmış ve hatta bu inanç geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Sevi'nin başlattığı inanç akımını kuvvetlendirmek adına yapmış olduğu söylemleri Avrupa'dan Anadolu'ya kadar yankı bulmuştur. Ancak bu konuşmaların içeriği Osmanlı Devleti'ni rahatsız edecek seviyeye gelmesinin akabinde dönemin padişahı . Mehmet Sabetay Sevi'nin yakalanmasını emretmiş, 1666 yılında Çanakkale yakınlarında tutuklanmıştır. Yargılanma sürecini yakından takip eden padişahın Sabetay Sevi'ye iddialarından vazgeçip Müslüman olmasını, aksi takdirde öldürüleceği şartını sunması üzerine Sevi Müslümanlığı tercih etmiştir. Bu olay sonrasında önemli sayıda mürit kaybeden Sevi; kendisine inanmayı sürdüren topluluğa Müslümanlığı kabul etmesini, eski Musevi kitaplarında geçen bir ananeyle açıklamış ve böylelikle yeniden müritlerinin güvenini kazanmıştır. Sabetay'ın Yahudilikten sözde Müslümanlığa dönmesi üzerine, Sevi'nin belirlediği kurallarla yaşamını sürdüren bu kapalı cemaati, diğer ırk ve mezheplerden topluluklar 'dönme' olarak isimlendirmişlerdir. Ancak bu makalede bahsi geçen

adlandırmaya; ayıran, dışlayan bir etki yaratması sebebiyle yer verilmemiş, onun yerine 'Sabetayist inanç, Sabetayist mezhep' söylemleri uygun görülmüştür (Aka, 2009, s.110).

Bu çalışmada, Osmanlı Devleti topraklarında yaşayan Yahudi toplulukları içinde uç bir mezhep olarak yer bulan Sabetayist ailelerde kültür-sanata bakış özellikle müzik bağlamında incelenmiş ve bu ailelerin dönemin müzik sanatına katkıları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Sabetayist topluluk mensuplarının kapalı yaşam prensipleriyle örtüşmeyen, duygu ve düşüncelerin dışavurumu ile kitleleri farklı kimliklerle buluşturan ve pek çok bilim dalı (felsefe, matematik, fizik, geometri, gök bilim, edebiyat, tıp) ile yakından ilgili olan müzik sanatında, bu ailelere üye olan kadın sanatkarların başarıyla var olmaları dikkat çekmektedir.

Makalenin araştırma konusuna dâhil edilen; Sabetayist mezhebin Karakaş koluna bağlı Gencer ailesinin ilk kuşak üyeleri olan, kılıç tüccarı Osman Gencer (?-1915) ile Havva Gencer (1865-1949)'in kızları- müzik piyasasında bilinen isimleri ile Lale-Nerkîs Hanımlar [Lebibe (1896-1971)-Neyyire Hüsnüye (1895-1974)] ve kardeşleri ses sanatkarı Belkıs Hanım [Aliye Belkıs Gencer (1905-1981)], Türk Makam Müziği ses icracılığı alanında yetişen sanatkarlardır. Bu kardeşler, mezheplerinde yaşanan sosyalleşme engeli, dış baskı ve en önemlisi gizlilik faktörü sebebiyle plak etiketlerinde takma isimler tercih etmişlerdir. Kardeşleri Belkıs Hanım da dahil olmak üzere sahne performansı yapmadan sadece taş plaklara yapmış oldukları ses kayıtlarında gösterdikleri üslûp özellikleri ile Türk Makam Müziği ses icracılığı tarihine isimlerini altın harflerle yazdırmış olmaları bu üç kadını özel ve önemli kılmaktadır.

Erken Cumhuriyet dönemi ile gramofon, pikap ve taş plaklar aracılığıyla icracı ve dinleyen arasında etkileşimi süren müziğin geniş kitlelere iletilmesi sağlanmış, Türk Makam Müziği'nin özünü teşkil eden uzun soluklu, büyük formda eserler yerini şarkı, kanto, tango, türkü, taksim gibi daha kısa formda eserlere bırakmıştır. Yine bu dönemde Charles ve Emil Pathè kardeşlerin plak şirketi; Cumhuriyet döneminde diğer şirketlerden önce İstanbul'a gelmiş ve müziğin bir endüstri haline gelmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Ayrıca Pathè etiketiyle; Tanburi Refik Fersan, Lale ve Nerkîs Hanımlar, Deniz Kızı Eftalya, Kemani Sadi Işıl, Kemani Reşat Bey (Erer), Mesud Cemil, Münir Nurettin Selçuk ve Kanuni Artaki (Candan) gibi önemli isimlerin ilk plaklarını kaydetmiştir (Ünlü, 2004, s. 283).

Kadın ses sanatkarlarının seslerini plaklara kaydetmekte çekincelerinin olduğu bu dönemde; Lale-Nerkîs, Deniz Kızı Eftalya, Seyyan Hanım gibi ses sanatkarları, farklı etnik kimliklere mensup olmalarının yanında taş plaklara takma isimleri ile sesleri kaydedilen ilk kadın solistler olmaları açısından önem arz etmektedirler.

Makalede Batı Müziği alanında örnek teşkil eden, Gencer ailesi üyelerinden olup, bu alanda uluslararası platformlarda Türk milletini temsil edip, başarılı kariyerleri ile ilkler arasında yer alan ses sanatkarları ise; Lale-Nerkîs Hanımlar'ın kardeşleri Rabia Afet Kalyoncu (?-?)'nin *Kızıl Saçlı Soprano* olarak ünlenen kızı Havva İclal Ar (1904-2007) ve yine Lale- Nerkîs Hanımların ağabeyi Süleyman Münir Gencer (1887-1973)'in oğlu İbrahim Gencer (1914-1993)'in eşi, sanatını uluslararası platformda icra ederek dünya çapında üne sahip olan opera sanatçısı Ayşe Leyla Gencer (1928-2008)'dir.

2. SABETAYİST TOPLULUKLARDA EĞİTİME BAKIŞ

Yahudi toplulukları 14.yüzyıl Avrupa'sında yaşanan şiddet ve baskının sonucunda Osmanlı topraklarına göç etmeye başlamış ve bu göç 15.yüzyıl boyunca devam etmiştir. Geçmişte yaşanan sosyopolitik acıların son bulacağı inancının sonucu olarak 17.yüzyılda ilahi bir kurtarıcı (Mesih) olduğu iddiasıyla ortaya çıkan Yahudi din adamı Sabetay Sevi'nin (1626-1676) sözde Müslümanlık üzerine kurallarını belirlediği mezhep; Sabetay Sevi'nin ölümünün ardından Yakubi, Karakaş, Kapancılar olmak üzere üç ayrı kola ayrılmıştır (Galip, 1977, s. 102). Bu kolların şeması ve Sabetayizm tarihi boyunca anıldıkları isimler şekil halinde (Bkz. Şekil 1) verilmiştir.

2.1. Yakubi Kolu

Sabetay Sevi ölümünden önce kayınbiraderi Abdullah Yakup Çelebi'yi kendisine halife olarak seçmiştir (Galip, 1977, s. 102). Sevi'ye ve mezhebin kurallarına¹ olan bağlılığı ile bilinen Abdullah Yakup Çelebi, Sabetay'ın ölümünün ardından Selânik'te bulunan Sabetayist toplulukların başına geçmiştir. Sabetayist mezhebin katı kurallarından ödün vermek istemeyen aileler Yakup Çelebi'nin izinden gitmiş, böylelikle mezhebin ilk kolunu oluşturan Yakubiler meydana gelmiştir (Galip, 1977, s. 102). Yakubi kolunun Sabetayist inancıyla olan bağlılıkları, onları çoğunlukla dini anlamda eğitim almaya sevk etmiş, dolayısıyla bu tutum tahsil hayatlarını da etkilemiştir.

“Yakubi kolu, Sabetay Sevi'nin belirlediği prensiplere bağlı kalarak görünürde Müslümanlığa en fazla asimile olan kol olmaları sebebiyle medrese eğitimi üzerine yoğunlaşmış ve medrese eğitiminin etkisiyle bu koldan İslam ilmi alanında uzman kişiler çıkmıştır” (Öztürk, 2018, s. 45). Sabetayistlerin tarihinde Hamdi Bey Takımı olarak da anılan Yakubi kolu; 1911-1912 yıllarından önce eğitime-öğretime şiddetle karşı çıkmış fakat uzun zaman sonrasında, gelen yeni neslin etkisiyle Hukuk, Eczacılık, Mülkiye, Baytarlık ve Tıp alanında eğitim görmek isteyenlere güçle müsaade çıkmıştır. Yakubi kolu, eğitim alanının dışında kadın ve erkeklerin giyimleri konusunda da baskı uygulamıştır (Düzdağ, 2004, s. 203).

Düzdağ'dan aktarılan paragraftan görüldüğü üzere, Yakubi kolunun dini eğitime olan bağlılığı ve yeniliklere karşı sert tutumu sadece tahsil hayatlarında değil sosyal hayatta da baskıcı tutum sergilemelerinin gereği olarak kültür ve sanat alanından uzak durdukları anlaşılmaktadır.

2.2. Karakaş Kolu

Makalenin örneğini teşkil eden Gencer ailesinin bağlı olduğu Karakaş kolu ise, 1689 yılında Yakubi kolundan ayrılan iki yüzü aşkın ailenin Mustafa Çelebi'yi takip etmesiyle meydana gelmiştir (Galip, 1977, s. 104). Karakaş kolu eğitime-öğretime verdikleri önem sayesinde doktor, öğretmen, avukat gibi meslek gruplarına dâhil olan kişiler yetiştirmiş; ayrıca ticaret alanına hâkimiyetleri sebebiyle de farklı iş kollarında başarılı olmuşlardır.

Karakaş kolunun yenilikçi girişimleri ile Selânik'te 14 Aralık 1885 yılında; Mustafa Tevfik Efendi, Muhammed Karakaş Efendi, Mustafa Cezzar Efendi, Süleyman Şevket Efendi tarafından Feyz-i Sıbyan² ismi ile bir okul kurulmuştur.³

1 Halik (Tanrı)'in birliğine ve ondan başka halik bulunmadığına dair iman korunsun. 2. Onun Mesih'inin hakiki Mesih olduğuna, ondan başka halaskar (kurtarıcı) bulunmadığına, efendimiz, kralımız Sabetay Sevi'nin Davud neslinden geldiğine iman edilsin. 3. Ne Tanrı'nın ne de Mesih'in adına yalan yere yemin edilmesin. 4. Tanrı'nın adı anıldığında tazim (saygı, yüceltme) gösterildiği gibi mesih'in zikri geçtiği zaman dahi tazim gösterilsin. 5. Mesih'in sırrını anlamak ve incelemek için toplantılar, çalışmalar yapılsın. 6. Onlar (Sabetayistler) arasında katiller bulunmasın. 7. Kislev'in (Yahudi yılı) dokuzuncu ayı / on altıncı günü herkes bir yerde toplanarak Mesih ve onun sırrı hakkında bildiklerini birbirine anlatsın. 8. Aralarında zina hüküm sürmesin. 9. Yalan yere şahitlikte bulunulmasın. Ve kimse kendi yakınına karşı yalan söylemesin. Ve hatta mümin olmayanlar için dahi gammazlık yapmasın. 10. Kimse zorla İslam'a sokulmasın. 11. Aralarında muhterisler, kıskançlar ve kendilerine ait olmayan şeylere karşı arzu ve hırs gösterenler bulunmasın. 12. Kislev ayının on altıncı günü olan bayram büyük bir sürur (sevinç) ile ilan edilsin. 13. Birbirine karşı merhametli davranılsın. 14. Her gün gizlice mezmur okunsun. 15. Her ay, ayın doğuşu incelenerek gözetlensin ve ayın yüzünü güneşe çevirmesi ve ayla güneşin karşı karşıya gelmesi için dua edilsin (Ay tutulması olayı eskiden Musevilerce Mesihlik belirtisi olarak yorumlanmıştır). 16. Müslüman Türklerin adetlerine onların gözlerini örtmek maksadıyla dikkat edilsin. Ramazan orucunu yerine getirmek için sıkıntı çekilmesin ve aynı şey Kurban için de yapılsın. Gözün gördüğü her şey yerine getirilsin. 17. Müslümanlarla evlenilmesin. 18. Çocukları sünnet etmeye titizlik gösterilsin” (Galip, 1977, s. 86-87-88).

2 Feyz: İlerleme, kültürel gelişme, olgunluk.

Sıbyan: Çocuk.

3 Selânik Vilâyeti Sâlnâmesi, 1313, s. 138

Feyz-i Sıbyan Mektebi'nin kuruluş aşamasında, Atatürk'ün eğitim hayatında da önemli yer teşkil eden Sabetayist Şemsi Efendi'nin (Şimon Zvi) (1851-1917) de katkıları bulunmaktadır. Şemsi Efendi Selânik'te modern eğitim sisteminin kurucusu olarak bilinmektedir. Ezberci sistemi reddeden yenilikçi eğitim ve öğretim müfredatının temel alındığı okullardan biri olan Feyz-i Sıbyan Mektebi'nin mali sıkıntıları Sabetayist topluluklar tarafından giderilmiştir (Yalçın, 2004).

Dört sınıf ve elli öğrenci ile kurulduğu dönemin şartlarına kıyasla oldukça modern bir eğitim sistemiyle öğretime başlayan Feyz-i Sıbyan Mektebi, müfredatında ait olduğu dönemde hâkim olan dillerde okuma, hesap yapma, sayma ve yazma, konuşmayı güzelleştirmeye dair verilen derslerin yanında Fransızca, Fransızca Tercüme, Osmanlı Tarihi, Coğrafya, Fen, Din ve Hayat Bilgisi derslerine yer vermiştir. Hazırlanan bu müfredatın yabancı dil derslerine önem verilerek, dönemin şartlarının ilerisinde ve yenilikçi sisteme dayandığı görülmektedir (Süel, 2018, s. 14).

Eğitim/öğretim hayatına 1885 yılında sadece erkek öğrencilerle başlayan Feyziye Mektebi'ne, 1890 yılında kız öğrenci kısmı ilave edilmiş, okulun tahsil süresi ise dört yıl ibtidâî⁴, dört yıl rüşdî⁵ olmak üzere sekiz seneden oluşturulmuştur (Kazancıoğlu, 2019, s. 923). Feyziye Mektebi'nin eğitim/öğretim müfredatına ışık tutması amacıyla 1895-1896 yılında düzenlenen ders programları aşağıda verilmiştir:⁶

İbtidâî Birinci Sınıfta Görülen Dersler: Eczâ-yı Şerîfe⁷, Kırâat-ı Türkiyye⁸, Ta'dâd ve Terkîm⁹, Teşkil-i Kelimât¹⁰, Mâlûmât-ı Şifâhiye¹¹, Şurût-ı Salavât¹², Hat, Fransızca.

İbtidâî İkinci Sınıfta: Eczâ-yı Şerîfe, İlm-i Hâl¹³, Kırâat-ı Türkiyye, İmlâ, Hesab, Mâlûmât-ı Nâfia¹⁴, Hat, Fransızca.

İbtidâî Üçüncü Sınıfta: Kur'ân-ı Kerîm, İlm-i Hâl, Kırâat-ı Türkiyye, Muhtasar Kavâid¹⁵, Mâlûmât-ı Şettâ¹⁶, İmlâ ve Takrîr¹⁷, Hesab, Fransızca ve Terceme-i Fransızca.

İbtidâî Dördüncü Sınıfta: Kur'ân-ı Kerîm ma'a Tecvîd¹⁸, Kırâat-ı Türkiyye, İmlâ, Hesab, Muhtasar Târih-i Osmânî¹⁹, Muhtasar Coğrafya, Fransızca, Terceme-i Franseviye, Rik'a Hattı.

Rüşdî Birinci Sınıfta: Lisân-ı Arabî, Lisân-ı Fârisî, Lisân-ı Osmânî, Akâid²⁰, Hat, İmlâ-i Türkî, İnşâ, Hesab, (küsûrât-ı âdiye ve a'şâriye²¹), Coğrafya (mücmelen kıt'ât-ı hamse²²), Muhtasar Târih-i Umûmî (ezmine-i mukaddeme)²³, Fransızca, Terceme-i Franseviye, Hat, Resim.

4 İlkel, İlk.

5 Ortaokul.

6 Selânik Vilâyeti Sâlnâmesi, 1313, s. 138-140

7 1-Kur'an'ı Kerim'i meydana getiren otuz cüz, 2- İlaçlarda kullanılan maddeler (Devellioğlu, 2017, s.230).

8 Türk'le ilgili, Türk'e mensup, Türkçe yazılmış eser okumak (Devellioğlu, 2017, s.1298).

9 Sayma ve yazma (Devellioğlu, 2017, s.1266).

10 Kelimeler, sözler meydana getirme (Devellioğlu, 2017, s.580-1276).

11 Sözle ilgili bilinenler (Devellioğlu, 2017, s.667-1164).

12 Namazın şartları (Devellioğlu, 2017, s.1071-1171).

13 Din kaidelerini öğretmek üzere yazılmış kitap (Devellioğlu, 2017, s.493).

14 Bayındırlık işleri hakkında bilgiler (Devellioğlu, 2017, s.933).

15 İhtisar edilmiş, kısaltılmış kaideler, usuller (Devellioğlu, 2017, s.571-785).

16 Çeşitli, türlü şeyler hakkında bilgiler (Devellioğlu, 2017, s.1159).

17 Bir dilin cümlelerini, kelimelerini doğru yazma ve yerleştirme, anlatma (Devellioğlu, 2017, s.498-1198).

18 Kur'an'ı Kerim-i usulüne bağlı kalarak okuma ilmi (Devellioğlu, 2017, s.1227).

19 Osmanlının kısa tarihi.

20 İnanılan şeyler (Devellioğlu, 2017, s.23).

21 Ondalık kesirler (Devellioğlu, 2017, s.618).

22 Bilinen beş kıta (Devellioğlu, 2017, s.595).

23 Önceki zamanlara ait, herkese (farklı topluluklar) ait kısa tarih (Devellioğlu, 2017, s.281-789- 1305).

Rüşdî İkinci Sınıfta: Lisân-ı Arabî, Fârisî, Lisân-ı Osmânî (kavâid-i nahviyye²⁴) İnşâ, İmlâ, Manzum ve Mensur Âsâr-ı Edebiye Hıfzı²⁵, Akâid, Hat, Hesab, Coğrafya, Târih-i Umûmî (kurûn-ı vasatî²⁶), Fransızca, Terceme-i Franseviye, Hat, Hendese²⁷, Resim.

Rüşdî Üçüncü Sınıfta: Lisân-ı Arabî, Fârisî, Lisân-ı Osmânî, İnşâ, Manzum ve Mensur Âsâr-ı Edebiye Hıfzı, Lügat, Akâid, İmlâ, Hat, Hesab, Coğrafya, Târih-i Umûmî (Târih-i İslâm kurûn-ı cedîde²⁸) Fransızca, Terceme-i Franseviye, Hendese (mübâdîden kısım-ı sâni), Resim.

Rüşdî Dördüncü Sınıfta: Lisân-ı Arabî, Lisân-ı Osmânî, İnşâ, Manzum ve Mensur Âsâr-ı Edebiye Hıfzı, Hendese (fenn-i müşâhede dâhildir), Coğrafya-yı Osmânî, Usûl Defteri, Târih-i Osmânî, Fransızca, Terceme-i Franseviye, Târih-i Tabî²⁹, Resim (kara kalem).

Yukarıda verilen Feyziye Mektebi'nin 1895-1896 yılları arasında erkek öğrencilere verilen ilk ve orta okul müfredatı incelendiğinde; ilk okulda Biyoloji, Edebiyat, İmla Kuralları, Coğrafya, Osmanlı Tarihi, Din Bilgisi, Fransızca, Fransızca Tercüme dersi, orta okulda ise Arap Lisanı, Fars Lisanı, Osmanlı Lisanı, Fransızca ve Fransızca Tercüme, Coğrafya, Edebiyat, Tarih, Geometri, Matematik, Hat, Resim dersi verilmiştir.

1895-1896 tarihinde kız öğrencilere okutulan dersler sınıflara göre şöyledir³⁰:

İbtidâî Birinci Sınıfta: Eczâ-yı Şerîfe, Şurût-ı Salavât, Hesab-ı Zihnî, Kırâat-ı Türkiyye, Hat Talimi, Mâlûmât-ı Şettâ, Ameliyât-ı Hayâtiye (örgü, kanaviçe)

İbtidâî İkinci Sınıfta: Kur'ân-ı Kerîm, İlm-i Hâl, Mânâlı İbâre, Hüsn-i Hat, İstinsâh³¹, Hesab (ta'dâd ve terkîm), Ef'âl ve Esmâ-yı Türkiyye³², Ameliyât-ı Hayâtiye (kabartma, yün iplikle mükemmel örgü, kâğıtla biçki talimi)

İbtidâî Üçüncü Sınıfta: Kur'ân-ı Kerîm, Tecvîd, Kavâid-i Türkiyye, Mânâlı İbâre ve Takrîr, Akâid-i Diniyye³³, Vezâif-i Tahrîriye ve İmlâ³⁴, Hüsn-i Hat, Hesab-ı Mâlûmât-ı Şettâ, Ameliyât-ı Hayâtiye (mükemmel kabartma, beyaz iş, mükemmel örgü, çiçek taklidi, biçki)

İbtidâî Dördüncü Sınıfta: Kur'ân-ı Kerîm, Tecvîd, Akâid-i Diniyye, Mânâlı İbâre ve Takrîr, Kavâid-i Türkiyye, İmlâ, Hüsn-i Hat, Hesab, Muhtasar Târih-i Osmânî, Muhtasar Coğrafya, Mâlûmât-ı Şettâ, Ameliyât-ı Hayâtiye (her nev'î el işi, modelden biçki usûlü, ipekten ve kumaştan mücessem çiçek a'mâli)

İbtidâî Beşinci Sınıfta: Kur'ân-ı Kerîm, Akâid-i Diniyye, Lisân-ı Arabî, Lisân-ı Fârisî, Vezâif-i İnâs³⁵, Hıfzu's-sıhha³⁶, İdâre-i Beytiyye³⁷, Târih-i İslâm, Coğrafya-yı Umûmî, Ameliyât-ı Hayâtiye (her nev'î el işi, modelden biçki usûlü, ipekten ve kumaştan mücessem çiçek a'mâli), mâlûmât-ı şettâ, hüsn-i hat.

24 Osmanlı lisanı, gramer kuralları ve usulleri (Devellioğlu, 2017, s.937).

25 Vezinli ve vezinsiz edebi eserleri ezberleme (Devellioğlu, 2017, s.47-230-416-670-715).

26 Genel tarih (orta zamanlar) (Devellioğlu, 2017, s.1325).

27 Geometri (Devellioğlu, 2017, s.411).

28 Genel tarih (İslam Tarihi'nin ilk dönemleri).

29 Doğa tarihi (Devellioğlu, 2017, s.1180).

30 Selânik Vilâyeti Sâlnâmesi, 1313, s.140-148

31 1-Nüşhasını, suretini çıkarma. 2-Nasihahat, öğüt alma (Devellioğlu, 2017, s.530).

32 Türk'e ait işler ve adları (Devellioğlu, 2017, s.232-267).

33 Dini inanışlar ve bu inanışlardan bahseden kitap (Devellioğlu, 2017, s.23).

34 İmla ve yazı ödevleri (Devellioğlu, 2017, s.1193-1329).

35 Kadınların vazifeleri (Devellioğlu, 2017, s.500-1329).

36 Sağlığı koruma (Devellioğlu, 2017, s.416).

37 Ev idaresi (Devellioğlu, 2017, s.108).

Feyziye Mektebi'nin kız öğrenciler için hazırladığı ilk okul müfredatında; Biyoloji, Matematik, Coğrafya, Geometri, Tarih, İslam Tarihi, Din Bilgisi, Arap Lisanı, Fars Lisanı, Osmanlı Lisanı, Edebiyat, Kadınların Vazifeleri, Ev İdaresi, Hat, Örgü, Kağıtla Biçki Talimi, Kanaviçe dersi verilmiştir.

Söz konusu yıllar arasında erkek ve kız öğrenciler için ayrı hazırlanan müfredatta; erkek öğrencilerin başta eğitim süreci olmak üzere yabancı dil ve temel ders ağırlığının kız öğrencilere oranla daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Kız öğrencilerin eğitim süreci ilk okul beş seneden ibaret olduğu, bununla birlikte düzenlenen müfredatın temel dersler yanında ev idaresi konularını içerdiği görülmektedir. Bu müfredatta kültür ve sanat dersleri kapsamında hat, el işi ve resim dersleri verilirken, müzik dersi 1895-96 yılları arasında hazırlanan müfredatta yer almamıştır. 1896 itibariyle müfredata Yabancı Dil, Mantık, Muhasebe, Matematik, Edebiyat, İmla, Resim gibi temel dersler ve güzel sanat dersleri ilave edilerek eğitim-öğretime devam etmiştir. Geçen her yılda eğitim sistemi iyileştirilerek geliştiren okul, ilerleyen süreçte kız ve erkek öğrencilerin eğitim sürelerini de eşitlenmiştir.

1888-89 yılları arasında okulun yaşamış olduğu mali sıkıntılarının aşılması için ilk olarak Fasulyacıyan Kumpanyası tarafından Selânik'te okula katkı sağlanan Charles Lecocq'un "Giroflé-Girofla" isimli müzikalinden okula önemli bir bağış sağlanmıştır (Süel, 2018, s. 16). Yaşanan bu mali sıkıntının aşılması için sözü geçen dönem şartlarında bir müzikal sahnelenmesi fikri; müzik dersinin bir ders olarak okul müfredatında yer almamış olmasına rağmen, yaşanan problemin sanat yoluyla çözüme kavuşturulması, Sabetayist toplulukların sanata bakış açısını ortaya koyan önemli bir girişim olarak görülmektedir. Mali sıkıntılarının giderilmesine çözüm olması için düzenlenen bahar gezileri de okulun bütçesine katkıda bulunmuş, okul yönetiminin bu çabaları Selânik'in işgaline dek sürmüştür (Süel, 2018, s. 17).

1900'lü yıllarda maddi sıkıntılar ile mücadele eden okul, Cavid Bey'in müdürlüğe gelmesiyle pek çok anlamda ilerleme kaydetmiştir. Feyz-i Sıbyan Mektebi bu ilerlemeler sayesinde ülke ölçeğinde tanınan ve tercih edilen bir okul haline gelmiştir. Selânik'in işgalinin ardından göç eden Sabetayist topluluklar İstanbul'da bir araya gelerek Satı Bey önderliğinde Feyz-i Sıbyan Mektebi'nin devamı olarak yeni bir okul kurmuşlar ancak bu çabaları kalıcı bir kurum olması için yeterli olmamıştır (Cumhuriyet, 2005, s. 14).

İstanbul'da gerçekleşen ilk okul girişiminin ardından Sabetayist ailelerin çocukları, eğitimlerini Karakaş kolunun desteğiyle Feyziye Mektebi'nin (Bkz. Resim 2) devamı olarak Beyazıt semtinde kiraladıkları konakta sürdürmüşlerdir. Birbiri ardına yaşanan savaşlar sonrasında yaşanan göçler sebebiyle okul Beyazıt Semt'i'nden Nişantaşı'nda Naciye Sultan Konağı'na taşınmıştır (Süel, 2018, s. 31). Okul müdürü Nakiye Elgün (1882-1954) tarafından düzenlenen müfredattan Farsça ve Arapça dersleri çıkarılıp yerine Sosyoloji, Ticaret, Felsefe dersleri konulmuş, bu değişimi Sokrates-commenius³⁸ programını Türk eğitim sistemine kazandıran ilk okullardan biri olma özelliğiyle geleceğe taşınmıştır (Sözcü, 2013, 7 Aralık). Okul müdürü Nakiye Elgün'ün istifasının ardından göreve gelen Seniha Nafiz Hanım (1887-1985) döneminde mali sıkıntılar ile baş etmeye çalışan okul yönetimine; Sabetayist aile üyeleri ve Türk Makam Müziği taşplak dönemi ses sanatkârları Lale-Nerkîs kardeşlerden Nerkîs Hanımın (Neyyire Hüsniye İpekçi) eşi Recep Naci İpekçi'nin kız kardeşi Fatma Sabite İrtem'in Feyziye Mektepli eşi Süleyman Kani İrtem (1875-1945) maddi katkıda bulunmuş ve okulun maddi sorunu çözülmüştür (Süel, 2018, s. 32).

Ellinci yılı sebebiyle düzenlenen toplantı sonucu 'Işık' adını alan okul, yöneticileri tarafından yapılan isim değişikliğini Mustafa Kemal Atatürk'e bir telgraf ile bildirmiş ve 'Işık' adı Atatürk'ün de onayından geçmiştir (Süel, 2018, s. 33).

1935 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün onayıyla 'Işık' olarak adı değişen okul, eğitim-öğretim kadrosunu güçlendirmiş Sabetayist ailelerden Dilberler, Mısırlılar, Kermenler' in yanı sıra ses sanatkârı Neyyire Hüsniye

38 Okul eğitiminin kalitesinin yükseltilmesi, okul eğitimindeki Avrupa boyutunun güçlendirilmesi, dil öğreniminin teşvik edilmesi ve kültürler arası bilincin geliştirilmesini hedef alan bir programdır" (Atabay, 2003).

İpekçi'nin eşi Recep Naci İpekçi ve ailesinin okula katkıları devam etmiştir (Süel, 2018, s. 34). Işık (Feyziye) Okulları, günümüzde anaokulundan üniversite eğitime kadar geniş bir çerçevede modern eğitim-öğretim sistemi anlayışı içinde varlığını sürdürmektedir (Bkz. Resim 3).

2.3. Kapancılar Kolu

İzmir ve çevresinde etkin olan ailenin üçüncü kolu Kapancılar ise, Karakaş kolundan ayrılan bir topluluk tarafından oluşturulmuş, diğer iki kol arasında eğitime en fazla önem veren grup olmuştur (Öztürk, 2018, s. 46). Bu kol, Selânik'te 1872 yılında Şemsi Efendi ve Sabetayist ailelerin katkılarıyla Batı müfredatı ile eğitim veren Şemsi Efendi Mektebi³⁹'nin kurulmasını da desteklemiştir. Kapancılar kolu Selânik'te 1879 yılında Terakki⁴⁰ Mektebi'nin (Bkz. Resim 4) kurulmasında da etkili olmuş, okul yenilikçi sistemi temel alarak başlangıçta ilk okul düzeyinde eğitim vermeye başlamıştır. Sonrasında orta okul ve lise bölümü açılan okula liseye ek olarak ticaret bölümü kurulmuştur. Balkan savaşlarının yıpratıcı etkilerini yaşayan okul, yönetim ve tüm öğrencilerinin göç etmesi sebebiyle kapanmıştır.

3 Eylül 1919 yılında Sabetayist toplulukların girişimleriyle İstanbul Nişantaşı'nda yeniden eğitime başlayan okul, 1928 yılında Şakayık sokağında bulunan Halil Rifat Paşa konağına yerleştikten sonra ilk mezunlarını vermiştir (İzmirli, t.y., s. 18). Çağdaş eğitim-öğretim materyalleriyle desteklenerek hazırlanan okul müfredatı disiplinli, beceri ve yeteneklerini geliştirmeyi hedefleyen, düşünsel güçlerini eğiterek topluma uyum ve faydalı olmalarını sağlayan gençler yetiştirmeyi amaçlamıştır. Farklı gelir seviyesine sahip olan Sabetayist toplulukların çocuklarının eşit eğitim-öğretim hakkına sahip olmasına önem veren okul yönetimi tarafından, öğrencilerinin alacağı derse uygun atölyeler ve dil laboratuvarlarıyla eğitim kalitesi artırılmıştır. Yabancı dil eğitiminin yanında tiyatro, resim, müzik, hat, dekoratif yazı, daktilografik yazı, halk oyunları, izcilik, spor gibi sanatsal ve bedensel derslere de ağırlık verilmiştir (İzmirli, t.y., s. 20).

Terakki Okulları, Sabetayist toplulukların eğitime en fazla önem veren Kapancılar kolunun maddi ve manevi girişimleriyle kurulmuştur. Bu kolun ileri gelenlerinin izledikleri eğitim politikası sayesinde erkek ve kız öğrencilere tanımış olduğu eşit öğrenim hakkıyla, ticaret mektebi de açmış, böylelikle tahsil alanında yeniliklere imza atmışlardır (Alkan, 2009, s. 64).

1921 yılında Şişli Terakki Mektebi olarak ismi değiştirilen okuldan; devlet adamı, bilim adamı, yazar, spor, mimarlığın yanı sıra farklı iş kolları ve kültür-sanat alanlarında da yetkin önemli isimler yetiştirmiştir. Tiyatro ve sinema sanatçısı Aziz Basmacı, Feridun Çölgeçen, Halit Refiğ. Soprano Selma Benk, Müzisyen Erkut Taçkın, Devlet adamlarından Numan Menemencioğlu, Ekrem Alican, Enver Güreli, Orhan ve Adnan Öztrak; bilim adamlarından Prof. Ferit Hakkı Seymen, Prof. Coşkun Üçok, Prof. Rasim Berkmen, Doç. Dr. Hüseyin Ülgen, Prof. Dr. Emre Kongar ve pek çok isim sayılabilir (İzmirli, t.y., s. 19).

Sabetayist mezhebin, eğitim alanında zor şartlarda ve geç sûretle gelişme kaydeden Yakubi kolu ve diğer kollarda verilen tahsil mücadelesi göz önünde bulundurulduğunda; geçmişlerinde yaşanan dini baskı ve hor görülmenin eğitim hayatlarına olumsuz etkileri olmuştur. Bunun yanında aynı mezhepten olan diğer aileler ile bağlarını kuvvetlendirerek eğitim alabilecekleri kurumların temellerini atmakta ilerleme kaydettikleri görülmüştür.

Selânik'te bahsi geçen okulların eğitim sistemini incelediğimizde; okulun kurulmasında katkıda bulunan kişilerin mensubu oldukları mezhebin kuralları gereği, dışarıya karşı sergiledikleri görünürde Müslümanlıklarının etkisiyle okulların kurulduğu ilk yıllarda özellikle Arapça eğitimi ve Kur'an'ı Kerim derslerinin verildiği düşünülmektedir. Verilen bu dini derslerde; Sabetayist toplulukların üç ayrı kolunun da

39 Kurulduğu tarihten 1891'e dek dini temelli pek çok baskı ve saldırıya maruz kalan Şemsi Efendi Mektebi zaman içerisinde maddi sıkıntılar ve öğretmen azlığından dolayı 1891 yılında kapanmıştır.

40 Gelişme, ilerleme, yükselme.

Selânik'te birbirine yakın semtlerde ikamet etmiş olması, eğitim-öğretim ve yeniliğe uzak tutumlarının yanı sıra Sabetay Sevi'nin belirlediği kurallara en bağlı kolu olarak bilinen Yakubi kolu üyelerinin etkisi olması mümkündür. Arap ve Osmanlı dillerinin yanında Fransızca dersinin yabancı dil olarak müfredatta yer alması dikkat çekmektedir.

Selânik'te verilen eğitimde erkek ve kız öğrencilerin ortak temel dersler dışında ayrı eğitimler aldığı ve yine dönemin etkisiyle erkek öğrencilere sağlanan eğitim süresinin kız öğrencilere oranla daha fazla olduğu görülmektedir. Verilen sanatsal dersler ise, El işi, Hat, Resim dersleriyle sınırlandırılmıştır. Müzik dersinin müfredatta yer almaması, Sabetayist ailelerin özellikle kadın üyelerini aile bireyleri içinde sürdürülen meşk yoluyla enstrüman öğrenmeye sevk etmiş ve yapılan bu meşk toplantıları bazı ailelerde gelenek haline gelmiştir.

Yaşanan Balkan savaşları sonucunda meydana gelen göçler, Selânik'te güçlüğüyle varlığını sürdüren okulların kapatılmasına neden olmuştur. İstanbul'da bir araya gelen Sabetayist aileler çocuklarının sosyal hayatta maruz kaldıkları dışlanmanın eğitim hayatlarını etkilememesi adına sözü geçen okulların tekrar kurulmasına öncü olmuşlardır. Maddi ve manevi sıkıntılar birbiri ardına yaşanan savaşların etkisiyle devam etmiş, tüm bu zorluklar Sabetayist ailelerin birbirleriyle olan bağını kuvvetlendirmiştir.

İstanbul'da eğitim-öğretim sistemine başlayan okulların, eğitim felsefelerindeki olumlu değişiklikler dikkat çekmektedir. Hazırlanan yeni müfredatın hem ticari hem de sanat ve kültür alanına teşvik eder nitelikte olmasına özen gösterilmiş, verilen temel ve sanatsal derslerin gerekli materyaller ile desteklenmesi sağlanmıştır. Dil laboratuvarları yanında Kimya, Fizik dersleri için ayrı laboratuvarlar oluşturulmuştur. Kültür- sanat dersleri sahnede sergilenmiş, Müzik dersi içinde mandolin eğitimi müfredata ilave edilmiş, Resim dersleri gerekli malzemeler ile desteklenen atölyelerde verilmiştir. Sabetayist topluluklar tarafından kurulan bu okulların, eğitim sistemlerinde yaptıkları bu reformlar sayesinde günümüzde çağdaş eğitimin öncüleri olarak nitelendirilip, uluslararası denklige sahip olması önem arz etmektedir.

Eğitime en zor şartlarda dahi verdikleri önem sayesinde Sabetayist aileler; bugün farklı iş kollarında yetkin isimler olarak yer almış, eğitimle harmanlanan sanata bakış açılarının gelişmesiyle kültürel alanlara ve özellikle sanatın alt kollarından müzik alanına önemli sanatkârlar kazandırmışlardır.

3. TÜRK MAKAM MÜZİĞİ ALANINDA KATKILAR SUNAN SABETAYİST GENCER AİLESİ ÜYELERİ

Sabetayist ailelere mensup kişilerin yetiştiği okullar göz önünde bulundurulduğunda; Selânik'te verilen eğitim/öğretimin mezhepleri gereği sürdürdükleri görünürde Müslümanlığın etkisiyle temel dersler yanında dini derslere ağırlık verildiği görülmüştür. Selânik'te devam eden eğitim müfredatında kültür ve sanat bilincinin gelişmesine katkı sağlayacak resim, hat ve el sanatları dışında alternatif bir derse yer verilmemiş olması, Sabetayist toplulukların sanatın farklı kollarına ve özellikle müzik alanına olan yakın ilgilerine engel olmamıştır. Bahsi geçen toplulukların önemli aileleri arasında yer alan ve aile bireyleri arasından müzik alanında ses ve saz sanatkârlarının yetişmesinde önemli katkıları olan Gencer ailesi üyelerinden; hemen herkesin musikişinas kimseler olup, Türk Makam Müziği veya Batı Müziği enstrümanlarına hâkim olmalarında aile içerisinde meşk yoluyla süre gelen müzikli toplantıların etkisi olduğu düşünülmektedir.

Makalenin konusunu teşkil eden Sabetayist Gencer ailesi üyelerinden Türk Makam Müziği alanında önemli çalışmalar yapan Lebibe (Lale)- Neyyire Hüsniye (Nerkîs) Hanımlar ve Aliye Belkıs Hanımın Sabetayist topluluklardan Karakaş koluna bağlı aileye mensup olması, lise düzeyine kadar olan eğitimlerini Karakaş kolunun girişimleriyle kurulan Feyziye Mektebi'nde sürdürdüklerini düşündürmektedir. 1900'lü yıllarda tahsil hayatlarına başladığı düşünülen kardeşlerin, Selânik'te eğitim/öğretime başladığı tarih olarak 1895 yılı temel alınan Feyziye Mektebi'nin ilk mezunları arasında yer alması mümkündür.

Almış oldukları eğitimin dönemin şartlarına göre modern sisteme dayalı olması, kültür ve sanat bilinçlerinin gelişmesini sağlamış, bu bilinç anne ve babalarının musikişinas kimseler olmalarının da etkisiyle müzik alanına yönlendirilerek bu alanda önemli eğitimciler ile çalışma fırsatı yakalamalarına olanak sağlamıştır. Lale ve Nerkîs Hanımların iyi bir kemani olan ablaları Emine Besime Kaymak (1884-1971) ve kardeşleri, aynı zamanda bu makalede Batı Müziği alanında örnek alınan ses sanatkârı Havva İclal Ar'ın annesi Rabia Afet Kalyoncu (Gencer) (1885-?)'nin ud sazına hakimiyeti; aile içerisinde müziğe olan ilgi ve beceriyi açıklar niteliktedir.

Türk Makam Müziği'nin taş plak dönemini icraları ile aydınlatan Gencer ailesinin kadın ses sanatkârları, aileden gelen musiki yeteneklerini önce Batı şan tekniği, sonrasında Türk Makam Müziği hocalarından aldıkları dersler ile harmanlamıştır. Dönemleri itibariyle geleneğin temsilinde “tiz sese sâhip olmanın getirmiş olduğu statü” (Kaçar, 2021, s. 573) Lale-Nerkîs Hanımlar ve Aliye Belkıs Hanım'ın almış oldukları eğitim ile icralarının öne çıkmasını açıklar niteliktedir.

Soprano ses özelliğine sahip olan Lale ve Nerkîs Hanımlar, tiz perdelere olan hakimiyetleri yanında almış oldukları şan eğitiminin etkisiyle ses şiddeti ve nüanslara ayrıca önem vermişler, Türk Makam Müziği üslûbundan bağımsız -Batı Müziği seslendirme prensiplerine uygun icraları ile her iki müzik türünde olan başarılarını kanıtlamışlardır.

Plak etiketlerinde mezheplerinde hâkim olan kapalı yaşam görüşlerinin etkisiyle takma isimler kullanarak ün kazanan Lale ve Nerkîs Hanımlar, söz konusu yaşam tarzları sebebiyle profesyonel anlamda sahne performansı yapmadan sadece plaklara yaptıkları ses kayıtları ve özgün icra tarzlarıyla örnek olmuş, Türk Makam Müziği taşplak dönemine de ışık tutmuşlardır (Ünlü, 2004, s. 313).

Lale ve Nerkîs Hanımların kendilerinden on yaş küçük kardeşleri Aliye Belkıs Hanım müzikli toplantıların gelenek halini aldığı bir ailede dünyaya gelmiştir. Lale ve Nerkîs Hanımların üslûp ve tavır özellikleriyle olan benzerliği müzik derslerine ablaları ile meşk ederek başlamış olduğunu düşündürmektedir. Bu üslûp benzerliği Lale ve Nerkîs Hanımlar ile aynı hocalardan eğitim almasıyla da mümkündür.

Sabetayist Gencer ailesi kadın ses sanatkârlarının genişletilmiş biyografilerinin verildiği alt başlıkta, Sabetayist ailelerin aile içi evlilikleri sebebiyle oldukça karışık hale gelen aile ağaçları, Gencer ailesinin müzik alanında ün kazanan diğer sanatkârlarıyla aralarındaki bağın anlaşılabilir olması amacıyla tablo halinde verilmiştir. (Bkz. Şekil 2)

3.1. Nerkîs Hanım (Neyyire Hüsniye İpekçi)

Sabetayist mezhebin Karakaş koluna bağlı Gencer ailesinin, bilgilerine ulaşılabilen ilk kuşak büyüğü kılıç tüccarı Osman Bey (?-1915) ve Havva Hanım'dır (1865-1949). Osman Bey ve Havva Hanım'ın kızı Nerkîs Hanım (Neyyire Hüsniye İpekçi) (Bkz. Resim 8) 1895 yılında Selânik'te dünyaya gelmiştir. Selânik'te Sabetayist topluluklar tarafından kurulan okullarda lise düzeyine kadar eğitim hayatını sürdürebilen Nerkîs Hanım, Balkan Savaşları'nın yıpratıcı etkileri sonucu 1914-1915 yıllarında ailesi ile İstanbul'a göç etmiştir (Muradoğlu, 2002, s. 11).

Gencer ailesi, zamanın ölçeğine göre sanatın farklı kollarına olan yaklaşımları yanında aile içinde hemen herkesin müziğe olan alakaları sebebiyle, İstanbul'da musiki sohbetlerinin yapıldığı ev toplantılarında yer almışlar, bu toplantılar sırasında Türk Makam Müziği ve Batı Müziği alanında uzman pek çok isimle tanışmış ve birlikte müzik yapmışlardır. Müziğe bu denli elverişli ortamın etkisiyle Nerkîs Hanım 1920'li yılların başında, İstanbul'da Petersburg Konservatuarı öğretim üyesi Bayan Monçanova ve Madam Namer'den Batı Müziği, şan tekniği ve piyano dersleri almıştır. Ud virtüözü, hanende Nevres Bey (1873-1937) ve tanburî bestekâr (Dürrü) Dürrî Turan'dan (1883-1885-1961) aldığı Türk Makam Müziği derslerini Batı şan tekniği ile birleştiren Nerkîs Hanım, Türk Makam Müziği eserleri yanında Batı Müziği'ne ait farklı formlarda eserler de icra etmiştir (Muradoğlu, 2002, s. 11).

Nerkîs Hanım'ın sanat kariyeri yanında; aile hayatını konu edinen tek kaynak Abdullah Muradoğlu'nun *Selânik'ten İstanbul'a İpekçiler ve İsmail Cem* isimli eseridir. Bu kaynakta, Nerkîs Hanım'ın yapmış olduğu ilk ve tek evliliğin, mensubu olduğu topluluğun kuralları gereği, Sabetayist ailelerden ve hatta Sabetayist mezhebin kurucusu Sabetay Sevi'nin soyundan geldiği bilinen İpekçi ailesi büyüklerinden Abdurrahman Rifat İpekçi (1866-1948)'nin oğlu Recep Naci İpekçi (1893-1981) ile gerçekleştirdiği evliliği olduğu bilgisi verilmiştir. Ancak aile ağaçlarının oluşturulmasında faydalanılan, sadece aile üyeleri tarafından soy bağıının oluşturulabilir olması dolayısıyla güvenilir bir uluslararası veri tabanı olan *Myheritage* isimli internet sitesi üzerinden edinilen bilgiye göre; Nerkîs Hanım ilk evliliğini yirmi yaşında iken, Sabetayist Şamlı ailesi üyelerinden Ahmet Şamlı (1893-1919) ile gerçekleştirmiş ve bu evliliğinden oğlu İbrahim Semih Türkiz (1915-2009) dünyaya gelmiştir. Ahmet Şamlı'nın ölümünün ardından Recep Naci İpekçi ile evlenen Nerkîs Hanım'ın, bu evliliğinden de Osman Celi İpekçi (1924-2001) olmuştur. Abdullah Muradoğlu'nun bahsi geçen eserinde yer alan bilgiye göre, Nerkîs Hanım'ın Recep Naci İpekçi'den İnge Türkiz (1920-2009) isminde bir çocuğu daha olmuştur. Soy ağaçlarının oluşturulmasında faydalanılan uluslararası veri tabanlı site üzerinden yapılan araştırmalar sonucunda İnge Türkiz'in asıl adının Emine Meral İnge Türkiz (İpekçi) olduğu ve üvey kardeşi İbrahim Semiz Türkiz ile gerçekleştirdiği evliliği dolayısıyla Türkiz soyadını aldığı tespit edilmiştir.

Nerkîs Hanım, Recep Naci İpekçi ile evliliği boyunca musikiden uzak durmamış, Maçka'daki evleri dönemin usta ses ve saz sanatkârlarının toplanıp müzik üzerine sohbetlerin yapıldığı ve birbirinden kıymetli eserlerin icra edildiği bir mekân haline gelmiştir (Muradoğlu, 2002, s. 11).

Nerkîs Hanım ve Lale Hanım (Lebibe Sezen) (Bkz. Resim 8) Selânik'ten İstanbul'a göç ettikten yaklaşık 13-14 sene sonra, birlikte otuzlu yaşlarında 1928-1937 yılları arasında dönemin ünlü şirketleri olan Columbia, Sahibinin Sesi, Pathé şirketleri aracılığıyla Türk Makam Müziği ve Batı Müziği'nden örnek eserlerin yer aldığı 78 devirli 120 civarında plak doldurmuşlardır. Günümüzde bu plaklardan Cd'ye ve internet ortamına aktarılan toplamda 101 adet ses kaydı bulunmaktadır. Lale ve Nerkîs Hanımlar'ın elimizde olan 101 adet ses kaydının 5'i Batı müziğine ait arya ve lied'lerden oluşmaktadır. Türk müziğine dair örnekler sundukları plaklardan günümüze gelen 96 ses kaydından 24 adet eseri birlikte seslendirmişlerdir. 74 Türk müziği eserinin 31'i Lale Hanım, 41 eser ise Nerkîs Hanım tarafından bireysel seslendirilmiştir. Bireysel ve birlikte seslendirdikleri eserler tablo halinde verilmiştir (Bkz. Tablo 1). Bu kayıtlardan 61'i 1998 yılında Kalan Müzik tarafından "*Lâle ve Nerkis Hanımlar*" adıyla, 2011 yılında Güvercin Müzik firması tarafından "*Türk Mûsikîsinin Ustaları-4 / Lâle-Nerkis Hanımlar*" ve "*Türk Mûsikîsinin Ustaları- 5/ Lâle-Nerkis Hanımlar*" adıyla taş plâklardan Cd'ye aktarılarak yayınlanmış, albümlerde yer alan eserler tablo halinde verilmiştir (Bkz. Tablo 1) (Kaçar, 2021, s. 571).

Nerkîs Hanım, 12 Mayıs 1975 tarihinde İstanbul'da vefat etmiş, cenazesi Zincirlikuyu Mezarlığı'nda bulunan aile kabristanına defnedilmiştir.

3.2. Lale Hanım (Lebibe Sezen)

Gencer ailesi üyelerinden Lale Hanım (Lebibe Sezen) 1896 yılında Selânik'te dünyaya gelmiştir. Ablası Nerkîs Hanım (Neyyire Hüsnîye İpekçi) ile aynı okulda lise düzeyine kadar olan eğitimlerini, Selânik'te Sabetayist kişilerce kurulmuş kurumlarda bitirmişlerdir. Mübadele döneminde ailesi ile İstanbul'a göç eden Lale Hanım, ailede başlayan müzik eğitimini ablası Nerkîs Hanım ile İstanbul'da yaşayan Türk Makam Müziği ve Batı Müziği alanında yetkin kişilerden ders alarak devam ettirmiştir. Batı Müziği alanında Bayan Monçanova ve Madam Namer 'den almış oldukları şan tekniğini Türk Makam Müziği alanında Üdî Nevres Bey'den aldığı dersler ile harmanlamışlardır. Türk Makam Müziği alanında sahip oldukları üslûbu Nevres Bey ile yaptıkları meşklerle kazanmışlardır.

Lale Hanım, ablası Nerkîs Hanım ile dönemin ünlü plak şirketleri aracılığıyla Türk Makam Müziği yanında Batı Müziği'ne ait farklı formlarda arya ve lied'lerin bulunduğu plaklara da yer vermişlerdir (Muradoğlu, 2002,

s. 11). Birlikte 78 devirli 120 civarında plak dolduran Lale ve Nerkîs Hanımlar'ın günümüzde Cd ve internet ortamına aktarılan 101 adet ses kaydına ulaşılmıştır. Bu kayıtların 96'sı Türk Makam Müziği'nin şarkı ve türkü formundan eserlerin olduğu kayıtlardır. Birlikte seslendirdikleri 24 eser, Lale Hanım 31, Nerkîs Hanım tarafından 41 eser seslendirildiği görülmüştür. Ulaşılabilen ses kayıtlarından 5'i Batı Müziği'nden farklı formların icra edildiği arya ve lied'lere aittir.

Ses sanatkarı kardeşlerin Türk Makam Müziği'ne dair eserler sundukları plakta dönemin ünlü saz sanatçıları; Ermeni asıllı, kemani bestekâr Nubar (Çömlekçiyan) Tekyay (1905-1955), Tanburi Cemil Bey'in oğlu tanburî, viyolonsel sanatçısı ve bestekâr Mesut Cemil (1902-1963) ve üdî, hânende, bestekâr Nevres Bey eşlik etmiştir.

Batı Müziği'nden örnekler sundukları plakta ise; ünlü piyanist Voskovi ve Türk Müzik hayatında önemli bir yer edinmiş olan Zirkin kardeşlerden kemancı Joseph Zirkin (1906-1967) eşlik etmiştir. Batı Müziği eserlerinden oluşan plakta; Çaykovski, Gabriel Faurè, Mascagni, Offenbach ve Schumann'a ait arya ve lied'ler icra edilmiştir.

Plaklarında Batı Müziği eserlerini seslendirmelerinde; müzik kariyerlerine Batı şan tekniği ile başlayıp bu alanda da uzman kişilerden aldıkları özel derslerle, Batı şan tekniği ve repertuarına dair hakimiyetlerini ispatlamış yetkin ses sanatkarları olmalarının etken olduğu düşünülmektedir. Batı Müziği alanındaki bilgi birikimlerinin yanı sıra bir dönem seslendirdikleri arya ve lied'leri, 1926 yılında Türk Müziği eğitiminin resmî kurumlardan kaldırılmasıyla başlayan, sonrasında 1934-1936 yılları arasında radyolarda Türk Müziği yayınlarının yasaklanmasıyla devam eden sürecin kayıt teknolojisi alanına yansması olarak da değerlendirmek mümkündür (Ayas, 2020, s. 125).

Lale Hanım, mezheplerine uygun olarak Sabetayist aile üyelerinden İhsan Sezen (1883-1940) ile evlilik gerçekleştirmiş, bu evliliğinden Merih Sezen (1919-2011) dünyaya gelmiştir (Muradoğlu, 2002, s.12). Lale Hanım 1 Şubat 1971 tarihinde vefat etmiş, cenazesi Üsküdar Bülbülderesi Mezarlığı'ndaki aile kabristanına defnedilmiştir.

3.3. Belkıs Hanım (Aliye Belkıs Gencer)

Gencer ailesinin Türk Makam Müziği alanında yetişmiş bir diğer üyesi; Lale ve Nerkîs Hanımlar'ın kardeşi Aliye Belkıs Hanım 1905 yılında Selânik'te dünyaya gelmiştir. Aliye Belkıs Hanım, müzikle meşgul olunan bir ailede dünyaya gelmiş olmanın etkisiyle, ablaları Lale- Nerkîs Hanımlar gibi Türk Makam Müziği'ne ilgi duymuştur. Dönemin piyasa sahnesinde yer almadan sadece kısa bir süre plak çalışmaları gerçekleştirmiş ve ablaları gibi otuzlu yaşlarında iken 1940'lı yıllarda İstanbul Radyosu'nda ses sanatçısı olarak bulunmuştur. Aliye Belkıs Hanım'ın Türk Müziği üzerine ders aldığı hocalar bilinmemekte ancak üslûp özelliği ve icra tekniği açısından ablaları Lale-Nerkîs Hanımlar ile olan benzerliği, ablalarıyla meşk ettiği ya da ablalarıyla aynı hocalardan faydalanıp, aynı meşk zincirinden geçmiş olmalarını düşündürmektedir. Selânik kökenli bir aileye mensup olması sebebiyle Rumeli yöresinin şive özellikleri, ablaları Lale-Nerkîs Hanımlar'da olduğu gibi Aliye Belkıs Hanım'da da görülmektedir. Soprano ses özelliğine sahip olan Aliye Belkıs Hanım, ablaları Lale ve Nerkîs Hanımlardan farklı olarak plak etiketlerinde kendi adı olan 'Belkıs Hanım'ı kullanmıştır. Bu tercihten, değişen ülke rejimi sonucunda meydana gelen yeniliklerin sanat hayatını etkilediği ve özellikle kadınların daha özgür davranmaya başladığı sonucunu çıkarmak mümkündür. Özellikle kadın ses sanatkarlarının kısıtlı bir alanda sanatsal çalışmalarını sürdürmeleri sorunu Cumhuriyet rejiminin sağladığı eşitlik ilkesi sayesinde aşılmış, farklı etnik kimlikten sanatkarların toplum içinde yer bulup sanatını özgürce icra edebildiği sosyal ortama kavuşulmuştur.

Belkıs Hanım'ın (Aliye Belkıs Gencer) taş plaklardan internet ortamına aktarılan on ses kaydına ulaşılmıştır. Kayıtlardan dördünün bestesi Bîmen Şen'e (1873-1943) aittir. Bu eserler; Isfahan makamında 'Eyvah O Benim Talihime', Hicaz makamında 'Gül Gamzelerin Pembe Yüzün Neşesi miydi', Hicaz makamında 'Hastayım

Derd-i Deruna Kimse Bir Dâd Etmiyor', Bestenigar makamında 'Söz Cihan İçre Ne Gülşen Ne Gülistan Almada' isimli eserlerdir. Diğer eserler ise; Zeki Arif Ataergin'in Irak makamında bestelediği 'Mızrabı Bırak Zülfünü Sinem'de Gezindir, Artaki Candan'ın Karçıgar makamında bestelediği 'Bülbül Sesi Ah Oldu Bu Yıl Faslı Baharda, beste ve güfte yazarı bilinmeyen Mahur makamında 'Aşkına Uzaktan Bakan Sevgili' ve Hüseyini makamında 'Sen Bir Çapkınsın Cicim' isimli eserlerdir. Belkıs Hanım ismi ile ulaşılan son kayıt, Bay Mahir isimli ses sanatkârı ile seslendirilmiş 'Kayserili Sürmelisi' dir.

Özel hayatına dair bilgi erişimi sağlanamayan Aliye Belkıs Hanım 10 Temmuz 1981 tarihinde İstanbul'da vefat etmiş, cenazesi Bülbülderesi Mezarlığı'na defnedilmiştir.

4. BATI MÜZİĞİ ALANINDA KATKI SUNAN SABETAYİST GENCER AİLESİ ÜYELERİ

Gencer ailesi, Türk Makam Müziği alanında taş plak döneminde plaklara seslendirdikleri eserler ile ait oldukları dönemin Türk Müziği yaklaşımına ve icra anlayışına ışık tutan Lale- Nerkîs Hanım ve Aliye Belkıs Hanım gibi ses sanatkârları yanında Batı Müziği alanında da yetkin kişiler yetiştirmiştir. Öyle ki bu isimler uluslararası boyutta ün kazanmış ve farklı platformlarda ülkelerini başarıyla temsil etmişlerdir.

Türk Makam Müziği ses sanatkârları Lale ve Nerkîs Hanımlar, yaşadıkları göç döneminin etkilerini derinden yaşamış olmalarının yanı sıra aile geleneklerinin ve ait oldukları mezhebin yazılı kurallarının hüküm sürdüğü yaşam tarzlarının dışına çıkamamaları, onlara kendi isimlerini kullanma şansı bile tanımamış, kariyerleri sadece doldurmuş oldukları plaklarla sınırlı kalırken; Batı Müziği alanında yetişmiş Gencer ailesi üyelerinin bir alt kuşağa ait olmaları ve almış oldukları eğitim sisteminin geçmişe oranla iyileştirilerek modern standartlara dayandırılması ve tercih ettikleri müzik dalının uluslararası nüfusa hitap etmesi bahsi geçen aile kurallarının etkilerini de geride bırakmıştır (Muradoğlu, 2002, s. 35). Batı Müziği alanında konu alınan ses sanatkârları; Havva İclal Ar (1904-2007) ve Ayşe Leyla Gencer'in (1928-2008) biyografilerinde sanat kariyerleri detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Havva İclal Ar, Nişantaşı'nda varlığını sürdüren Işık (Feyziye) Okulu'nda aldığı eğitimin ardından, evlerinde düzenli olarak gerçekleşen musiki toplantılarında pek çok ünlü ses ve saz ustası ile tanışmış, bu toplantıların birinde Gavin Kardeşler tarafından keşfedilmiştir (Akçura, 2007). İstanbul Konservatuvarı'na girmişse de sağlık problemleri sebebiyle müzik kariyerine yabancı eğitimcilerden aldığı özel dersler ile devam etmiştir. Cumhuriyet rejimiyle birlikte kazandırılmaya çalışılan eşitlik ilkesinin henüz hazmedilmemiş olması, Gencer ailesine mensup ikinci kuşak kadın ses sanatkârlarından Havva İclal Ar'ın kariyerinin başlarında yaşadığı tedirginlikleri ve bu sebeplerden sanatını sadece milli sınırlar içerisinde icra edebilmesini açıklar niteliktedir (Akçura, 2007).

Gencer ailesinin Batı Müziği alanında uluslararası ölçekte başarılarıyla tanınan ses sanatkârı Ayşe Leyla Gencer, İtalyan Lisesi'nde almış olduğu eğitimin ardından Lale-Nerkîs Hanımlar'ın kardeşleri Süleyman Münir Gencer'in (1887-1973) oğlu İbrahim Gencer (1914-1993) ile evlilik gerçekleştirmiştir. Müziğe olan tutkusu, eşi İbrahim Gencer tarafından daima desteklenmiştir.

Bahsi geçen ses sanatkârlarının, genişletilmiş biyografileri üzerinden kariyerlerine de yer verilmiş, bu sanatkârların Gencer ailesinin ilk kuşak büyüklerinden yola çıkarılarak aralarındaki bağın anlaşılabilir olması için aile ağaçları şekil halinde verilmiştir. (Bkz. Şekil 3, Şekil 4)

4.1. Havva İclal Ar

Gencer ailesinin ilk kuşak büyüklerinden Osman Bey ve Havva Hanım'ın alaturkaya merakı ile bilinen ve iyi derecede ud çalan kızları Rabia Afet Kalyoncu (1885-?)'nin Edip Kalyoncu (?-?) ile olan evliliğinden 1904 yılında Havva İclal Ar (Bkz. Resim 6) dünyaya gelmiştir. Havva İclal Ar'ın musiki ile yakından ilgilenen ve musikişinas bir ailede dünyaya gelmesi, müzik sanatına yönelmesinde önemli rol oynamıştır.

Dönemin ünlü keman sanatçısı Necip Celal Andel (1908-1957) ile tanışması, aile arasında sıkça düzenlenen musiki toplantıları sırasında gerçekleşmiştir. Nişantaşı (Işık) Ortaokulunda aldığı eğitiminin ardından teyzesi Neyyire Hüsniye Hanımın eşi Recep Naci İpekçi aracılığıyla İpek Film Stüdyosu'nda işe başlamıştır. Havva İclal Ar, İpek Film Stüdyosu'nda çalıştığı dönemde eşi Vedat Ar (1907-2001) ile tanışmış ve 1933 yılında evlenmiştir. O dönemde stüdyonun müdürlüğünü yapan Vahit İpekçi ve beraberinde pek çok sanatçı ile aynı ortamda olabilmek fırsatı yakalamış, yine bu dönemde Nazım Hikmet ile tanışmıştır (Akçura, 2007).

Gökhan Akçura'nın *Arşivden Seçmeler, İclal Ar-Kızıl Saçlı Soprano* isimli İclal Ar ile yapmış olduğu röportajda kariyeri ile ilgili şu bilgilere yer verilmiştir:

“Havva İclal Ar, musiki toplantılarından birinde, Necip Celal'in de tango formunda eserlerini yorumlayan iki Rum kız kardeş (Gavin Kardeşler) tarafından keşfedilmiş, aile dostları İstanbul Radyosu Müdürü Mesut Cemil'in teşvikleriyle Necip Celal'e ait tango bir eseri saclarının kızıl olması sebebiyle “Kızıl Ay” takma ismi ile seslendirmiştir” (Akçura, 2007).

Havva İclal Ar, İstanbul Konservatuarı'na girmiş; ancak, sağlık problemleri sebebiyle müzik hayatına eğitim kurumu altında devam edememiştir. Yine de müzikten kopmamış, eğitimini İtalyan asıllı Demarki (?-?)'den aldığı özel dersler ile devam ettirmiştir. Bu derslerin yanında azimli çalışmaları sonucu özel bir repertuar hazırlamış ve Cemal Reşit Rey'in huzuruna çıkmış, beğenisini kazanmıştır.

Havva İclal Ar, İstanbul Konservatuarı bünyesinde Muhittin Sadak (1900-1982)'in idaresinde kurulan koroya, aile büyüklerinin sosyalleşmeye olan sert tutumları sebebiyle ailenin müziğe ilgili olan diğer bireyleri Leyla Gencer, Nerkis Hanımın oğlu Semih Türkiz ve onun eşi ile katılmışlardır (Akçura, 2007). Bu durum, aile geleneklerinin Havva İclal Ar'ın sanat kariyerine olan etkilerini açıklar niteliktedir.

Havva İclal Ar, kendisinin yetişmesinde önemli rolleri olan Muhittin Sadak, Profesör Brancucci ile pek çok konser ve resitaller vermiştir. İstanbul'da Ankara Devlet Opera ve Balesi'ne bağlı olarak açılan şan stüdyosuna imtihanla kabul edilmiş ve burada İtalyan, Fransız ve Alman hocalar ile çalışma fırsatı yakalamıştır. İstanbul Operası'nın kuruluşunun ardından yapılan sınavla kabul edilerek dört yıl Opera'da çalışmış ve Mascagni'nin Cavalleria Rusticana ve Menotti'nin Konsolos Operası'nda baş roller üstlenmiştir (Akçura, 2007).

Havva İclal Ar, Gencer ailesini Batı Müziği alanında profesyonel anlamda temsil eden ilk üyesi olmuştur. Ancak dönemin şartları ve değişen ülke rejimiyle gelen yeniliklerin henüz hazmedilmemiş olması sebebiyle farklı mezheplere ait topluluk üyelerinin sanatkar bireyleri belirli sınırlar içerisinde sanatını icra edebilmiştir. Havva İclal Ar, Batı Müziği gibi uluslararası ölçekte yeri olan müzik alanında uzman olmasına rağmen albüm ve plak çalışması yapmadan sadece sahne performansıyla sanatını milli sınırlar içerisinde icra edebilmiştir. Havva İclal Ar, 2 Ekim 2007 tarihinde vefat etmiş, cenazesi Zincirlikuyu Mezarlığı'na defnedilmiştir.

4.2. Ayşe Leyla Gencer

Lale- Nerkis Hanımlar'ın kardeşleri Süleyman Münir Gencer'in (1887-1973) oğlu İbrahim Gencer'in (1914-1993) eşi olan Ayşe Leyla Gencer (Bkz. Resim 7) 10 Ekim 1928 tarihinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Bektaşî-Sabetayist ailelerden Safranbolu Yörük Köyü'nün zengin ağa sınıfından Çeyrekzade ailesinin oğlu İbrahim Çeyrek'in kızıdır (Muradoğlu, 2002, s. 15). Annesi aslen Polonyalı olan Alexandra Angela Minakovska'dır (Öziş, 2006, s. 14). Annesi, daha sonra Müslüman olup Atiye ismini almıştır (T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2009, s. 53). Angela Minakovska, prensipli, dindar, sert ancak duyarlı bir kadındır. İyi derecede piyano çalmayı bilen Minakovska kızı Leyla Gencer'in müziğe yönelmesinde önemli bir faktördür.

Leyla Gencer İtalyan lisesindeki eğitiminin ardından Beyazıt kütüphanesinde çalışmaya başlamış, kısa bir süre sonra ileride eşi olacak İbrahim Gencer ile tanışmış ve bir süre sonra evlenmişlerdir (Madak, 2019, s. 70). İbrahim Gencer eşi Leyla Gencer'in müziğe olan tutkusunu her daim desteklemiş, ailenin diğer üyeleri tarafından yöneltilen eleştirilerin karşısında durmuştur (T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2009, s. 54-55).

Gencer, müzik alanındaki ilk akademik eğitimine İstanbul Belediye Konservatuvarı'nda başlamıştır (Öziş, 2006, s. 33). Konservatuvardaki eğitimi süresince, alanındaki en iyi hocalarla çalışma şansı yakalamıştır. Cemal Reşit Rey'den armoni, Reine Gelenbevi ile ses ve solunum teknikleri ve Muhiddin Sadak'tan solfej eğitimi almıştır (Oral, 1995, s. 45). Konservatuvar son sınıf öğrencisi iken Ankara Devlet Konservatuvarı'na şan eğitimi vermek üzere davet edilen Arangi Lombardi'ye kendisini dinletme fırsatı yakalamış, sergilediği üstün performansı ile Lombardi'yi etkilemeyi başarmıştır. Gencer, bu gelişmenin ardından konservatuvar eğitimini bırakarak Arangi Lombardi' nin daveti üzerine Ankara'ya gitmiştir (T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2009, s. 56-57).

Leyla Gencer'in Muhsin Ertuğrul'un himayesinde süren sanat hayatı, Ankara Devlet Operası'nda geçirdiği yılların ardından yurt içi ve yurt dışında önemli konserlerde gerçekleştirdiği performanslar ile taçlanmıştır. Birçok resmi devlet resepsiyonlarında başarılı performanslar sergileyen Leyla Gencer, 1953 yılında Türkiye Cumhuriyeti tarafından Roma'da bir resital vermesi için görevlendirmiştir (Özsüt, 2005, s. 3). Gencer, opera camiasının en önemli şeflerinden olan Maestro Tulio Serafin ile, bir yıl sonra 'La Traviata' eserini hazırlayarak ilk olarak İtalya, daha sonra ise tüm Dünya'da temsiller vermiştir (Oral, 1995, s. 46).

Leyla Gencer, daha konservatuvara girdiği ilk günden itibaren hayalini kurduğu Dünyada operanın mabedi sayılan La Scala'da ilk kez 1957 yılında sahne almış, hayalini kurduğu bu kurumun bir parçası olmuş ve burada yirmi beş yıl başrollerde sahne almıştır (Oral, 2005, s. 69-71)

Leyla Gencer'in alanında uluslararası ölçekte yer almaya devam ettiği kariyerindeki gelişmeler, İngiliz *The Guardian* gazetesinde Patrick O'Connor tarafından şu sözlerle ifade edilmiştir:

"Gencer, kariyeri boyunca Monteverdi, Gluck ve Mozart'tan Verdi, Ponchielli ve Puccini'ye uzanan geniş bir repertuara sahipti. Kariyeri boyunca Verdi'nin operalarındaki hemen hemen her soprano rolünü seslendirdi, ancak özellikle Bellini, Donizetti ve Pacini'nin bel-canto eserlerinin yeniden canlandırılmasında damgasını vurdu...Gencer, La Scala 'da Anna Bolena ve Donizetti'nin Poliuto'sunda Paolina olarak rol aldı...Gencer'in sesi doğal bir dramatik soprano değildi- Lucia, Elvira (Puritani), Amina, Gilda gibi tüm koloratur rollerini söyledi...Gencer'in Birleşik Krallık 'taki en unutulmaz performansı hiç şüphesiz 1969'da Edinburgh Festivali'nde Donizetti 'den Maria Stuarda'nın baş rolüydü... Gencer'in bir kayıt sanatçısı olarak hiçbir kariyeri yoktu, ancak İtalyan radyosundan yaptığı yayınların çoğu şimdi diskte yayınlandı...1987 yılında Bergamo şehrinin verdiği Donizetti Ödülü'nün ilk sahibi oldu ve 1995 yılında İstanbul'da Leyla Gencer Şan Yarışması'nı kurdu. Son yıllarda La Scala 'nın opera sanatçıları için ileri düzey kurslar akademisinin sanat yönetmenliğini yaptı" (O'Conner, 2008).

Ailesinin dini gelenek ve göreneklerinin müziğinin önüne geçmesine müsaade etmeyen Leyla Gencer, kendi alanında zirveyi temsil etmiştir. Leyla Gencer'i gazeteci Zeynep Oral şu sözlerle anlatmıştır:

"Hiçbir dinin kurallarına uymadı. Kendine göre bir din edindi. Dini imanı müzikti, operaydı. Tapmağı da sahne" (Muradoğlu, 2002, s. 35).

Sanat hayatından ödün vermeyen Leyla Gencer, 10 Mayıs 2008'de Milano'daki evinde solunum yetmezliğinden vefat etmiş, 12 Mayıs'ta La Scala Operası'nın Santa Babila Kilisesi'nde düzenlenen törenin ardından cenazesi vasiyetine uyularak krematoryumda yakılmıştır. Yine vasiyeti doğrultusunda külleri İstanbul'a getirilerek 16 Mayıs günü boğazın sularına dökülmüştür.

SONUÇ

Bu çalışmada, Sabetayist toplulukların Karakaş koluna bağlı Gencer ailesi kadın ses sanatkârlarının müziğe yaklaşımlarında, eğitim aldıkları kurumların ilgisi ve ailelerinde tespit edilen gelişmiş kültür-sanat bilincinin bahsi geçen sanatkârların kariyerlerine olan etkileri ele alınmıştır. Bu bağlamda; mensubu oldukları Karakaş kolunun girişimleriyle kurulan ve bu kolun neredeyse tüm üyelerinin eğitim aldığı Işık (Feyziye) Okulu'nun geçmişten günümüze eğitim felsefesi incelenmiştir. Mezhebin Sabetay Sevi tarafından belirlenen prensipleri ve yazılı kuralları gereği diğer etnik kimlikteki topluluklara karşı sergiledikleri kapalı tutumun aksine -din, dil, ırk ayrımı- gözetmeksizin temeli sanatkâr ve dinleyici arasında etkileşime dayanan müzik sanatında başarıyla performans yapmalarının, modern eğitim sistemini temel alan bu kurumlarda verilen disiplin ve genel kültür yanında musikişinas aile üyelerinin sanata yaklaşımlarıyla ilintili olabileceği tespit edilmiş, konu edinilen ses sanatkârlarının aile büyükleri tarafından müzik alanına yönlendirilerek, özel ders almalarına teşvik edilmelerinin kariyerlerine olan katkılarının altı çizilmiştir.

Bu aileye mensup olup, yaşadıkları dönemde Türk Makam Müziği ve Batı Müziği dallarında öne çıkan ses sanatkârlarının farklı kaynaklardan edinilen bilgiler ışığında hazırlanan geniş kapsamlı özgeçmişlerine ilk kez bu çalışmada yer verilmiştir.

Sabetayist Gencer ailesinin Türk Makam Müziği alanında yetişmiş ses sanatkârlarından Lale- Nerkîs Hanımlar ve Aliye Belkıs Hanım, Selanik'te güçlkle varlığını sürdüren Işık (Feyziye) Okulları'nın ilk mezunları arasında yer alması ve o dönemin zor şartlarında hazırlanan müfredat içeriğinde müzik dersine yer verilmemiş olması sebebiyle müzik derslerine ilk olarak aile içerisinde sürdürülen meşk sistemi yoluyla başlamışlar, ailelerinin desteğiyle Türk Makam Müziği ve Batı Müziği alanında ehil kişilerden özel dersler alarak kariyerlerine devam etmişlerdir. Lale ve Nerkîs Hanımlar yaşadıkları göçün manevi zorluklarını müziğin iyileştirici gücü ile atlatmaya çalışmış ancak bağlı oldukları mezhebin katı kuralları sebebiyle profesyonel sahne performansı yapmamışlardır. İstanbul'a gelişlerinden 13-14, Cumhuriyet'in ilanından 5 sene sonra ancak takma isimler ile sadece plaklar doldurarak Türk Makam Müziği'nin önemli kadın ses sanatkârları arasında yer almışlardır. 1940'lı yıllarda kısa bir dönem kendi ismini kullanarak plak çalışmaları yapan ses sanatkârı Aliye Belkıs Hanımın ise, Cumhuriyet rejiminin sağladığı eşitlik ilkesi ile sanatın özgürce icra edilebildiği sosyal ortama kavuşulmasına rağmen ablaları kadar parlak bir sanat kariyeri olamamıştır.

Gencer ailesinin ikinci kuşak mensuplarından ve Türkiye'nin ilk sopranolarından olan, Havva İclal Ar kısa bir dönem konservatuvar eğitimi almış, sağlık sorunları sebebiyle müzik eğitimini özel dersler ile sürdürmüştür. Havva İclal Ar, Gencer ailesini Batı Müziği alanında profesyonel anlamda temsil eden ilk üyesi olmuş, ancak erken Cumhuriyet dönemi şartları ve mezheplerindeki sosyal baskı sebebiyle sanatını milli sınırlar içerisinde icra edebilmiştir.

Gencer ailesinin Batı Müziği alanında yetişmiş ses sanatkârlarından Leyla Gencer ise, kariyerine İstanbul Belediye Konservatuvarı'nda başlayıp dini veya siyasi unsurların olabilecek tüm etkilerini sanat hayatının dışında tutmuş ve sosyal baskının sanatının önüne geçmesine müsaade etmeyerek Gencer ailesinin uluslararası platformda adını duyurup ülkesini başarıyla temsil eden tek kadın ses sanatkârı olmuştur.

Hakem Değerlendirmesi <i>Peer-review</i>	Bağımsız <i>Externally peer-reviewed.</i>
Çıkar Çatışması <i>Conflict of Interest</i>	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir. <i>The author has no conflict of interest to declare.</i>
Finansal Destek <i>Financial Support</i>	Yazar çalışması için finansal destek almadığını beyan etmiştir. <i>The author declared that this study has received no financial support.</i>
Teşekkür Açıklaması <i>Acknowledgements</i>	Yazar teşekkür açıklaması bildirmemiştir. <i>The author did not provide a statement of acknowledgements.</i>

Kaynaklar

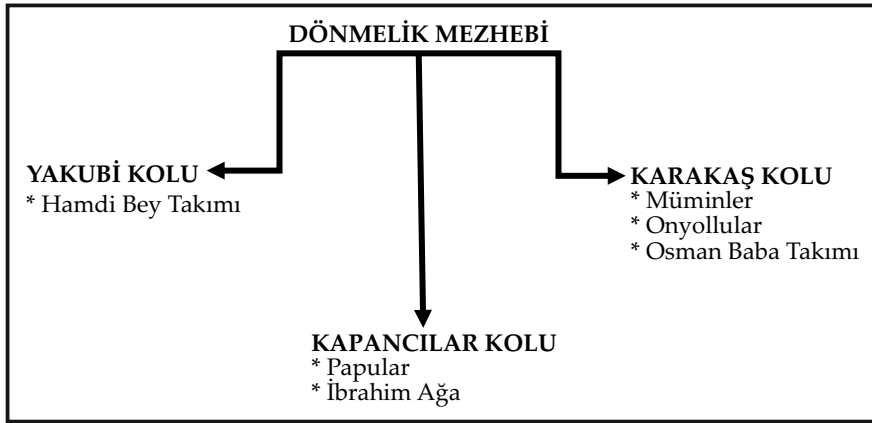
- Afyoncu, E. (2013). *Sahte Mesih: Osmanlı Belgeleri Işığında Dönmelerin Kurucusu Sabetay Sevi ve Yahudiler*. Yeditepe Yayınları.
- Akçura, G. (2005). *İnsanlar Alemi*. İstanbul, İthaki Yayınları.
- Akçura, G. (2007, Ekim 7). *Arşivden Seçmeler*. <http://gokhanakcura.blogspot.com/2007/10/kizil-sali-soprano-iclal-ar.html>
- Aksoy, B. (2008). *Geçmişin Musiki Mirasına Bakışlar*. Pan Yayıncılık.
- Aka, M. *Sabatay Sevi ve Sabataycılık*. (Yayın No. 257326) [Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi].
- Alkan, Ö. M. (2009). Selanik'ten İstanbul'a Bir Muhacir ve Mübadil Olarak Terakki Okulları. *Toplumsal Tarih*. Sayı:190, 62-73.
- Ali, F. (2010, Mayıs 4). *Opera Dünyasının Son Divası Leyla Gencer De Ölümlüymüş Meğer*. <https://filizali.blogspot.com/2010/05/opera-dunyasinin-son-divasi-leyla.html>
- Anadol, C. (2004). *İsrail ve Siyonizm Kışkırcısında Türkiye*. Bilge Karınca Yay.
- Atabay, S. (2003). *Okul Eğitimi Commennius*. Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, Ocak, Yıl:3, Sayı:35.
- Atuk, F. G. (2018). *Selanik ve İttihad Gazeteleri Örneğinde Osmanlı Modernleşmesi ve Yahudiler*. (Yayın No. 492355) [Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi].
- Aydın S. & Taşkın Y. (2014). *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi*. İletişim Yayınları.
- Aytekin, Ş. (2017). *Hayallerin Ötesine Yolculuk: Başarılı Kadınlar*. <https://www.arcadium.com.tr/Blog/hayallerin-otesine-yolculuk-basarili-kadinlar/>
- Ayşe Leyla Gencer'in Aile Ağacını <https://www.myheritage.com.tr> kullanarak oluşturduk.
- Baer, M. D. (2011). *Selanikli Dönmeler: Yahudilikten Dönenler, Müslüman Türkler ve Seküler Türkler*. Doğan Egmont Yayınları.
- Berber, Ş. G. (2012). *Osmanlı'da Cumhuriyet'e Geçişte Yahudilerin Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne Uyum Süreci: Moiz Kohen Örneği*. International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic.
- Çoban, M. (2009). *Türkiye'de Yahudi Aydınları*. (Yayın No. 258509) [Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi].
- Deniz, A. (2005). *Feyziye Sıbyan'dan Işık'a Feyziye Mektepleri*. Cumhuriyet Kitap. <http://openaccess.marmara.edu.tr/bitstream/handle/11424/155448/001504862006.pdf?sequence=3>
- Devellioğlu, F. (2017). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Aydın Kitabevi.
- Divrik, D. (2019). *Selanik'te Yaşayan Türklerin Dil Durumu*. (Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi). <http://acikerisim.akdeniz.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/123456789/4710/T05886.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Duru, K. N. (1959). *Arnavutluk ve Makedonya Hatıralarım*. Sucuoğlu Matbaası.
- Düzdağ, M. E. (2004). *Yakın Tarihimizde Dönmelik ve Dönmeler*. Zvi-Geyik Yayınları.
- Feyziye Mektebi'nin Resimlerine <http://openaccess.marmara.edu.tr> üzerinden erişim sağladık.
- Galip, S. (1977). *Belgelerle Türkiye'de Dönmeler ve Dönmelik*. Kırışlı Yayınları.
- Gezgin, H. S. (2007). *1929'da Plaklarda Dinlediğiniz Sanatkârlar*. Merkez Kitapçılık.
- Gencer Ailesinin Soy Ağacını <https://www.myheritage.com.tr> kullanarak oluşturduk.
- Havva İclal Ar'ın Aile Ağacını <https://www.myheritage.com.tr> kullanarak oluşturduk.

- Havva İclal Ar'ın Vefat Haberi'ne <http://www.saatlirmaarif.com> üzerinden erişim sağladık.
- Himam, M. M. (t.y.). *Dönmeler (Sabatayistler) Tarihi Üzerine Bir İnceleme*.
- İzmirli, Mübeccel, (t.y.). *İstanbul'un Tarihi Liselerini Tanıtıyoruz: Şişli Terakki Bir Hayır Kurumuydu*. Hayat Dergisi. <http://openaccess.marmara.edu.tr/bitstream/handle/11424/164782/001504879006.pdf?sequence=3>
- Karagözler, A. (2018). *Ahmet Karagözler Koleksiyonundan "Belkıs Hanım- Sen Bir Çapkınsın Cicim"*. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=J7I2atkkscd>
- Kazancıoğlu, H. (2019). *Selânik Feyz-i Sıbyân Mektebi 1311-1312 (1895-1896) Eğitim-Öğretim Yılına Ait Tevzî-i Mükâfât Cedveli*. Uluslararası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Sempozyumu, (922-944).
- Küçük, A. (2004). *Tarihten Günümüze Sabataycılık / Dönmelik Meselesine Yaklaşımlar*. Türkiye Dinler Tarihi Der. Yay.
- Madak, R. U. (2019). *Türk Operasında Üç Öncü Kadın: Semiha Berksoy, Saadet İkesus Altan, Leyla Gencer*, (Yayın No. 579463) [Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman Üniversitesi].
- Mavuş, M. (2018). *Belkıs Hanım- Aşkına Uzaktan Bakan Sevgili*. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=xN8V5_isw1A
- Muradoğlu, A. (2002). *Selanik'ten İstanbul'a: İpekçiler ve İsmail Cem*, Bakış Yayınları.
- Musiki Lügatı. (2020). *Belkıs Hanım-Eyvah O Benim Talihime*. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=nWW8IK6A4hM>
- Musiki Lügatı. (2020). *Belkıs Hanım-Gül Gamzelerin Pembe Yüzün Neş'esi miydi?* YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=QvfByz6n2Ik>
- Musiki Lügatı. (2020). *Belkıs Hanım-Hastayım Derdî Derûna Kimse Bir Dâd Etmiyor*. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=QrIVYkb919w>
- O'Connor, P. (2008). *Leyla Gencer: A Turkish Soprano of Great Dramatic Power, She Excelled in a Wide Range of Italian Opera*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/music/2008/may/13/turkey>
- Odabaşı, A. (2010). *Kadın Dergisi Üzerine Bazı Notlar ve Basına Yansıyan ilk Sabatayism Tartışması*. Mutefferika, Sayı:37, 83-112.
- Oral, Z. (2005). *Tutkunun Romanı Leyla Gencer*. Doğan Kitapçılık A.Ş.
- Oral, Z. (1995). *Leyla Gencer Operanın Türk Divası*. Sevda – Cenap And Vakfı Yayınları.
- Öziş, Ü. (2006). *Leyla Gencer ve Opera Dünyası*. Sevda – Cenap And Müzik Vakfı Yayınları.
- Özsüt, H. (2005). *Fark! Farkı Farkettirenler ve Farkındalık*. Ankem Dergisi, 19 (Ek 2), 1-5.
- Öztürk, E. (2018). *Selanik'te Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Hayat*. (Yayın No. 506464) [Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi].
- Safa, L. (2017). *Osmanlı Döneminde Selanik*. (Yayın No. 469690) [Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi].
- Sarısakal, B. (2015, Haziran 24). *Selanik Terakki Mektebi*. <https://docplayer.biz.tr/amp/14447561-Selanik-terakki-mektebi.html>
- Selanik Vilayet Salnamesi, Selanik Matbaası, Selanik H. 1303/M., s. 138-140.
- Serin, A. (2005). *Selanik'ten İstanbul'a 120 Yıllık Eğitim Kurumu Feyziye Mektepleri*. Hürriyet, s. 10. <http://openaccess.marmara.edu.tr/bitstream/handle/11424/164742/001504861006.pdf?sequence=3>
- Sertel, Z. (1977). *Hatırladıklarım*. Gözlem Yay.

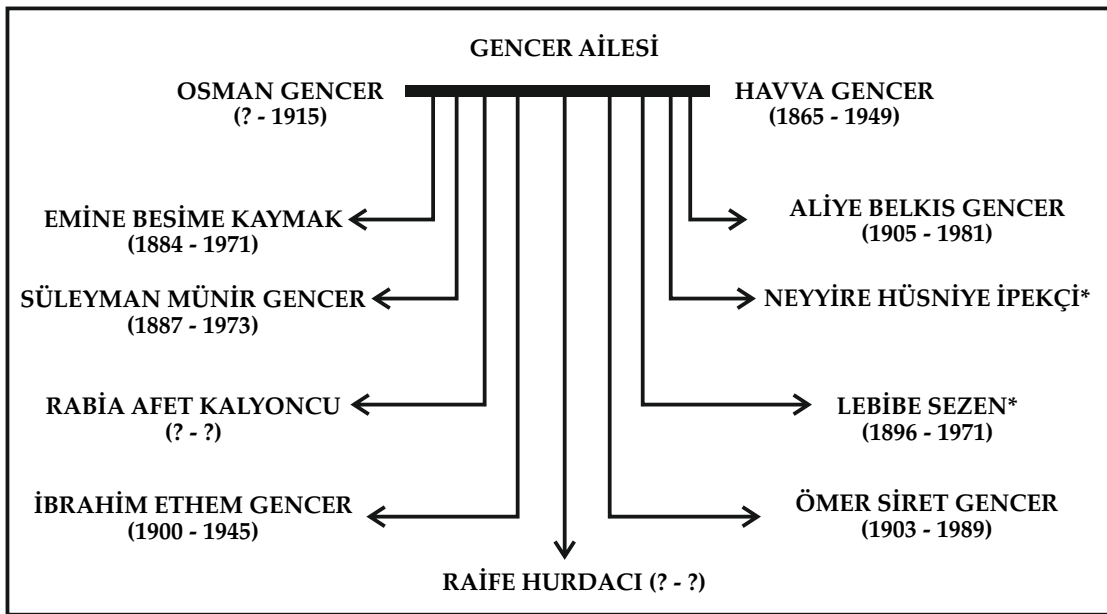
- Süel, A. A. (2018). *1885'ten Beri Işık'lı Olmak*. Feyziye Mektepleri Vakfı Tanıtım Kitapçığı.
- Şişman, C. & Varol, M. (2015, Bahar). *Erken Cumhuriyet Dönemi Sabataycılık Tartışmaları: Türk Sesi Gazetesi'nden 1924 Tarihli Bilinmeyen Bir Tefrika*. *Türkiyat Mecmuası*, İstanbul, Cilt:25.
- Şişli Terakki Mektebi'nin Resimlerine <https://tarikhvakfi.org.tr/dukkun/dergiler/toplumsal-tarih/> üzerinden erişim sağlanmıştır.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2009). *Leyla Gencer*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları; 3178. Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü Anma ve Armağan Kitapları Dizisi; 12.
- Turgay, N. Ö. & Seltuğ, D. (2014). *Müzik Kayıt Teknolojisinde Taş Plakların Yeri ve Önemi*. *Sanatı Yönetmek Uluslararası Sanat Sempozyumu*, 157-164. Turkey.
- Ünlü, C. (2004). *Git Zaman Gel Zaman*. Pan Yayıncılık.
- Ünlü, C. (t.y.). *Direklerarası'ndan Pera'ya... Geçmişten Günümüze Türk Müziği, Taş Plaklardan Seçmeler*. Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Ünlü, C. (t.y.). *Yıldızlar Düşerken, Geçmişten Günümüze Türk Müziği, Taş Plaklardan Seçmeler*. Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Yahya Kaçar, G. (2021). *Türk Musikisinin Öncü Kadın Hanendelerinden Lale ve Nergis Hanımların Tavrı Özelliklerinin Tahlili*. *ISARC 1. Uluslararası Kadın Çalışmaları Kongresi Bildiriler Kitabı*. 567-583.
- Yalçın, S. (2004). *Efendi: Beyaz Türklerin Büyük Sırrı*. Doğan Kitap.
- Yazıcı, A. (2010). *Türkiye'de Azınlık, Yabancı ve Türk Özel Okulları (1950-1960)*. (Yayın No. 277471) [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi].

EKLER

Ek1

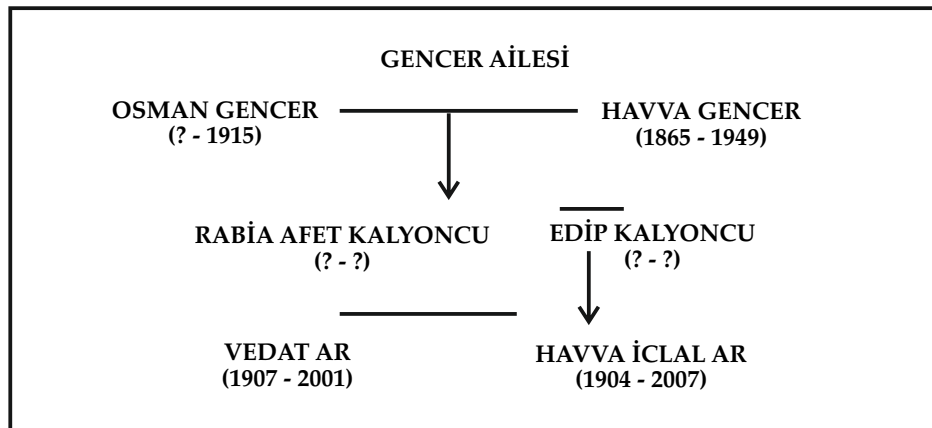

Şekil 1: Dönmelik Mezhebinin Ayrıldığı Kollar ve Tarihte Anıldığı İsimler

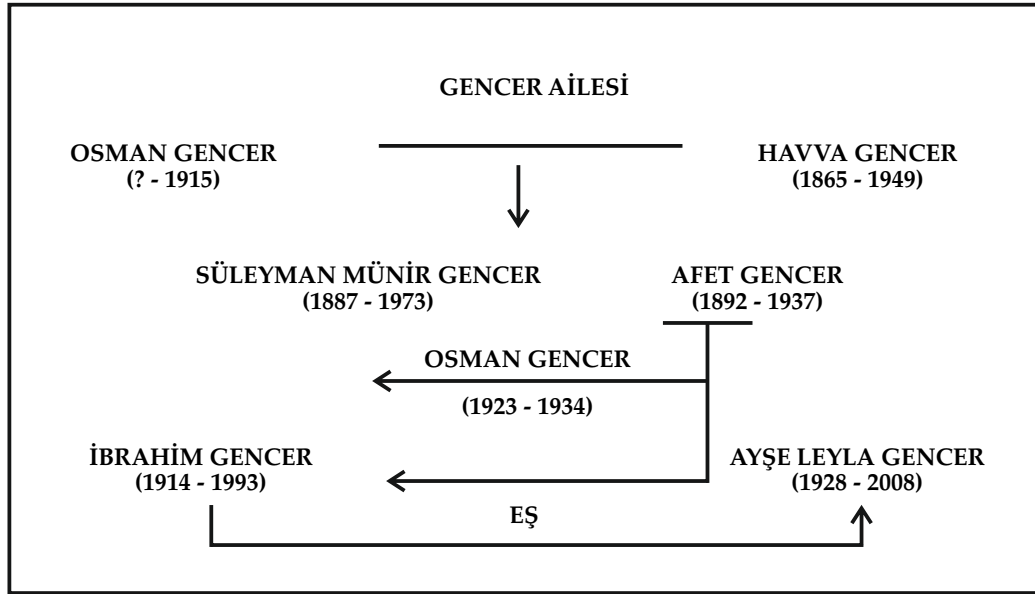
Şekil 2: Gencer Ailesinin İlk Kuşak Aile Ağacı Bilgileri.

Erişim Adresi: <https://www.myheritage.com.tr/research/collection-1/myheritage-aileagaci?itemId=393214851-8-501684&action=showRecord&recordTitle=Osman+Gencer>

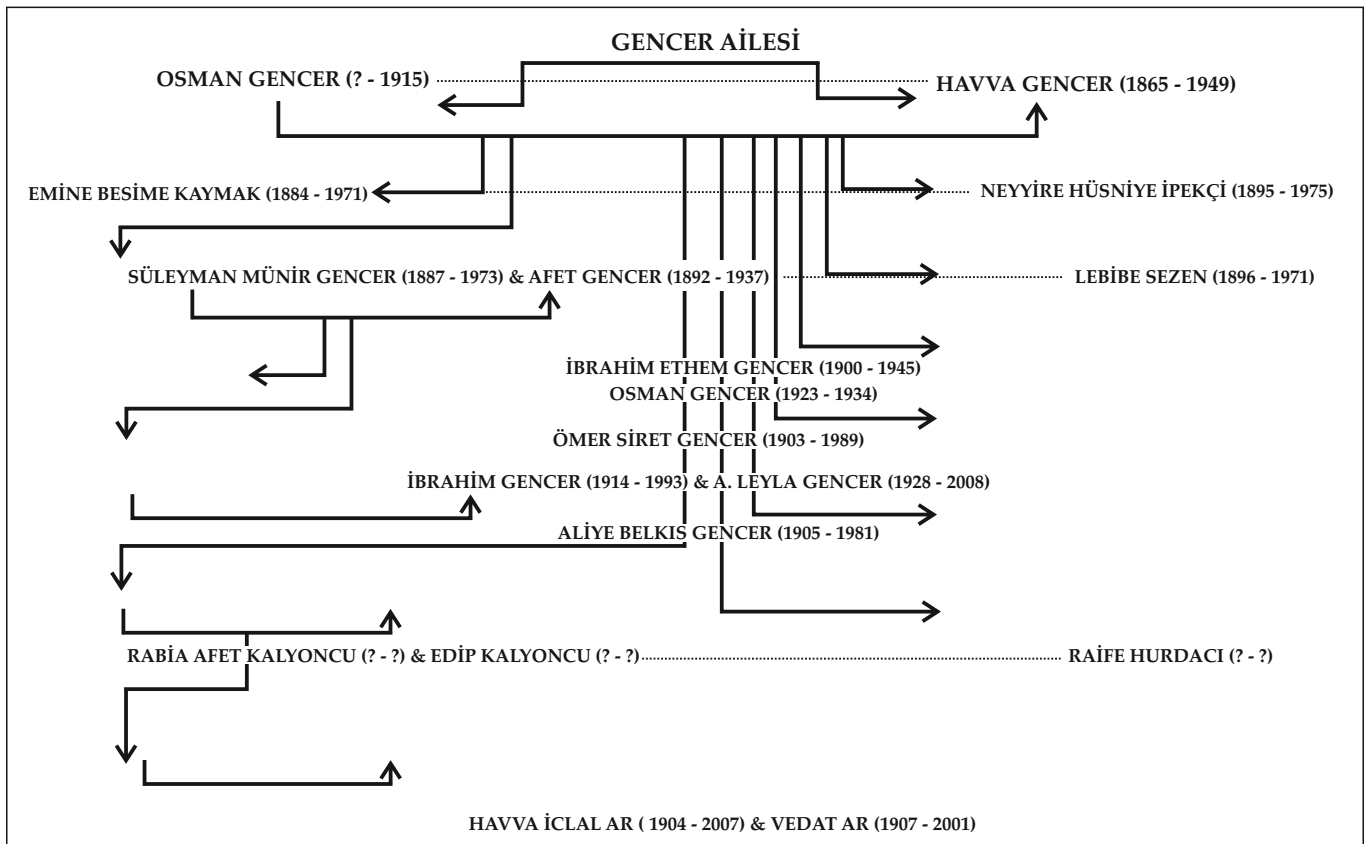
Şekil 3: Havva İclal Ar'ın Gencer Ailesinin İlk Kuşak Büyükleriyle Bağlantısı.

Erişim Adresi: <https://www.myheritage.com.tr/research/collection-1/myheritage-aile-agaci?itemId=200408421-2-500090&action=showRecord>

Şekil 4: Ayşe Leyla Gencer'in Gencer Ailesinin ilk kuşak büyükleriyle bağlantısı.

Erişim Adresi: <https://www.myheritage.com.tr/research/collection-1/myheritage-aile-agaci?itemId=200408421-2-500605&action=showRecord>

Şekil 5: Gencer Ailesi Soy Ağacı

Ek2

Tablo 1.1. Lâle ve Nerkiş Hanımlar'ın Seslendirdiği Eserler Listesi-Kalan Müzik

Lâle ve Nerkiş Hanımlar - Kalan Müzik -1998					
	Makam	Form	Bestekâr	Eser Adı	Hânende
1	Şevkutarâb	Şarkı	Rıfat Bey	Geldi revnak ey benim kâş-ı hilâlim meclîse	Nerkiş Hanım
2	Bestenigâr	Şarkı	Hâşim Bey	Kaçma mecbûrundan ey âhû-i vahşî	Lâle-Nerkiş H.
3	Bestenigâr	Şarkı	Kemânî Ali Ağa	Kerem kıl bu dîl-i zâre	Nerkiş Hanım
4	Segâh	Şarkı	Lavtacı Hristo	Sûy-i kağıthâne'de mecnun-misal	Nerkiş Hanım
5	Hüzzam	Şarkı	Bimen Şen	Sükûnda geçer ömrüm	Nerkiş Hanım
6	Şevkefzâ	Şarkı	Lavtacı Hristo	Cihan leyl ü nehar ağlar benim çün	Lâle Hanım
7	Şevkefzâ	Şarkı	Ahmet Ağa	Geçip de karşıma gözlerin süzme	Lâle-Nerkiş H.
8	Sûznâk	Şarkı	M. Nafiz İrmak	Sensiz bu sabah bir acı rüyaıyla uyandım	Lâle Hanım
9	Hicazkâr	Şarkı	Bimen Şen	Kırta bin tel naz ile	Lâle Hanım
10	Hicazkâr	Şarkı	Nasîbin Mehmet	Görmezsem eğer	Nerkiş Hanım
11	Hicazkâr	Şarkı	Artaki Candan	Lütfeyle güzel	Lâle Hanım
12	Nişâbürek	Şarkı	Garbis Efendi	Görmek ister dâima her yerde çeşmânım seni	Nerkiş Hanım
13	Hicaz	Şarkı	Hacı Ârif Bey	Kurdu meclis	Lâle-Nerkiş H.
14	Hicaz	Kalender	Bilinmiyor	Ebrûlerinin zahm-i nihandır ciğerimde	Lâle Hanım
15	Hicaz	Şarkı	Dede Efendi	Yine yeşillendi dağlar çemeni	Lâle Hanım
16	Uşşak	Şarkı	Şevki Bey	Kimseler gelmez senin feryâd-ı âteş bağrına	Lâle Hanım
17	Uşşak	Şarkı	Bilinmiyor	Girdim yârin bahçesine ayvalık narlık	Lâle-Nerkiş H.
18	Uşşak	Şarkı	Mustafa Çavuş	Yavrucağım güzellendi	Lâle-Nerkiş H.
19	Hüseyinî	Şarkı	Fâiz Kapancı	Aman dağlar	Lâle-Nerkiş H.
20	Gülizâr	Şarkı	Dede Efendi	Bi-vefâ bir çeşm-i bî-dad ne yaman aldıtu	Lâle-Nerkiş H.
21	Batu Müziği	Lied	Çaykovski	Gece çöktü söner artık ocaktaki bu âteş	Lâle Hanım
22	Batu Müziği	Lied	Gabrielle Fauri	Hayâlimde mes'ud bir rüyâ	Nerkiş Hanım
23	Batu Müziği	Lied	Mascagni	Eylülü ey tâze goncâ-i bahar	Lâle Hanım
24	Batu Müziği	Lied	J.Offenbach	Güzel sevda gecesi gül bizim mestimize	Lâle-Nerkiş H.
25	Batu Müziği	Lied	Robert Schumann	Cânımdan aziz olan ey sen-ne çok sevildiğini	Nerkiş Hanım

Erişim Adresi:

https://www.academia.edu/46879285/T%C3%9CRK_M%C3%9BS%C4%B0K%C3%8ES%C4%B0N%C4%B0N_%C3%96NC%C3%9C_KADIN_H%C3%82NENDELER%C4%B0NDEN_L%C3%82LE_VE_NERK%C4%B0S_HANIMLARIN_TAVIR_%C3%96ZELL%C4%B0KLER%C4%B0N%C4%B0N_T AHL%C3%8EL%C4%B0

Tablo 1.2. Lâle ve Nerkiş Hanımlar'ın Seslendirdiği Eserler Listesi- Türk Müsikişinin Ustaları- 4 / Güvercin Müzik.

Türk Müsikişinin Ustaları - 4 / Lâle - Nerkiş Hanımlar - Güvercin Müzik -2011					
	Makam	Form	Bestekâr	Eser adı	Hânende
1	Bestenigâr	Şarkı	Bilinmiyor	Nâr-ı aşkıyla civânım yanarım sızlanırım	Nerkiş Hanım
2	Bestenigâr	Şarkı	Bilinmiyor	Vuslat gibi rûhu saran zevk olur mu	Lâle Hanım
3	Dügâh	Şarkı	Bilinmiyor	Bulmadı derdine bir çâre gönül	Nerkiş Hanım
4	Bestenigâr	Şarkı	Ahmet Efendi	Bağım nice bir âteş-i hicrânına yansın	Lâle Hanım
5	Muhayyer	Şarkı	Hacı Ârif Bey	Niçin mahzun bakarsın sen bana öyle	Nerkiş Hanım
6	Uşşak	Şarkı	Şevki Bey	Esîr-i zülfünüm ey yüzü mâhım	Nerkiş Hanım
7	Uşşak	Şarkı	Enderünî Ali	Sen ey serv-i revan ruhsâr-ı gülğün	Lâle Hanım
8	Uşşak	Şarkı	Fâiz Kapancı	Bu sabah bağda erken	Lâle-Nerkiş H.
9	Hüseyinî	Şarkı	Bilinmiyor	Ne dilin hasreti kaldı ne de aşkın lezzeti	Lâle Hanım
10	Bayatıfarabân	Şarkı	Nikoğos Ağa	Gidiyorum gözyâşımı dökerim	Nerkiş Hanım
11	Karcığâr	Şarkı	Hacı Ârif Bey	Göynümün âlâyiş-i dünyaya istîgnâsı var	Nerkiş Hanım
12	Karcığâr	Şarkı	Selahattin Pınar	Delisin deli göynüm	Nerkiş Hanım
13	Karcığâr	Şarkı	Dede Efendi	Gül, açıl, gel, aslı ne durgunluğun	Nerkiş Hanım
14	Uşşak	Müstezad	Nevres Paşa	Hasretle bu şeb gâh uyudum	Nerkiş Hanım
15	Hüseyinî	Türkü	Anonim	Menekşe kokulu yârim	Lâle-Nerkiş H.
16	Bayatıfarabân	Şarkı	Sadettin Kaynak	Rumeli'nin dağı taşı hazin hazin ağlıyor	Lâle-Nerkiş H.
17	Hicaz	Şarkı	Şevki Bey	Gâm-ı âlâm beni her an safâ vü neş'eyâb eyler	Nerkiş Hanım

Erişim Adresi:

https://www.academia.edu/46879285/T%C3%9CRK_M%C3%9BS%C4%B0K%C3%8ES%C4%B0N%C4%B0N_%C3%96NC%C3%9C_KADIN_H%C3%82NENDELER%C4%B0NDEN_L%C3%82LE_VE_NERK%C4%B0S_HANIMLARIN_TAVIR_%C3%96ZELL%C4%B0KLER%C4%B0N%C4%B0N_T AHL%C3%8EL%C4%B0

Tablo 1.3 Lâle ve Nerkiş Hanımlar'ın Seslendirdiği Eserler Listesi- Türk Müsikişinin Ustaları- 5 / Güvercin Müzik.

Türk Müsikişinin Ustaları - 5 / Lâle - Nerkiş Hanımlar - Güvercin Müzik -2011					
	Makam	Form	Bestekâr	Eser adı	Hânende
1	Hicaz	Şarkı	Şevki Bey	Demem cânâ beni yâd et	Nerkiş Hanım
2	Hicaz	Şarkı	Şevki Bey	Affeyle suçum ey gül-i ter bâşıma kakma	Lâle Hanım
3	Hicaz	Köçekçe	Dede Efendi	Bahârın zamânı geldi	Lâle-Nerkiş H.
4	Hüseyinî	Şarkı	Bilinmiyor	Acem kızı çıkıvermiş oyuna	Lâle-Nerkiş H.
5	Kürdîlihiczâkâr	Şarkı	Selahattin Pınar	Ne gelen var, ne haber var, gün uzun, yollar uzak	Lâle Hanım
6	Kürdîlihiczâkâr	Şarkı	Bilinmiyor	Ceylan bakışım kalbime gir	Lâle Hanım
7	Sûzinâk	Şarkı	Lavtacı Hristo	Görünce gerdeninde çifte hâli	Lâle-Nerkiş H.
8	Sûzinâk	Şarkı	Serkis Efendi	Efendim, nev-civansın sen	Lâle Hanım
9	Eviç	Şarkı	Bilinmiyor	Benden elin çektiyse	Lâle Hanım
10	Sûzidil	Şarkı	Sadettin Kaynak	Bahar olsun, bahar olsun da göynüm	Lâle Hanım
11	Hisarbüselik	Şarkı	Servet Yesâri	Bir hâdise var can ile cânan arasında	Nerkiş Hanım
12	Şehnazbüselik	Şarkı	T.Mustafa Çavuş	Küçüksu"da gördüm seni	Lâle Hanım
13	Hüseyinî	Şarkı	İsmâil Hakkı Nebiloğlu	("Dertli"): Doğru gitsem yollar komaz	Nerkiş Hanım
14	Muhayyer	Türkü	Anonim	Karşı dağın ardı yayla çemeni	Lâle Hanım
15	Muhayyer	Zeybek	Nevres Bey	Karşı be karşı yapturalım hanları	Lâle-Nerkiş H.
16	Hicaz	Şarkı	İsmâil Hakkı Nebiloğlu	Sînende gül gibi solsam, sararsam	Nerkiş Hanım
17	Hicazkâr	Şarkı	İsmâil Hakkı Nebiloğlu	Aşkinda azap varsa katlanırım sarı kız	Nerkiş Hanım
18	Kürdîlihiczâkâr	Şarkı	İsmâil Hakkı Nebiloğlu	"Sarışın Kız" (Sarı saçlarını ipek sanırdım)	Lâle Hanım
19	Nihavend	Fantezi	İsmâil Hakkı Nebiloğlu	Sen Zeynep (Gözlerin yeşildir saçların sarı)	Lâle Hanım

Erişim Adresi:

https://www.academia.edu/46879285/T%C3%9CRK_M%C3%9BS%C4%B0K%C3%8ES%C4%B0N%C4%B0N_%C3%96NC%C3%9C_KADIN_H%C3%82NENDELER%C4%B0NDEN_L%C3%82LE_VE_NERK%C4%B0S_HANIMLARIN_TAVIR_%C3%96ZELL%C4%B0KLER%C4%B0N%C4%B0N_T AHL%C3%8EL%C4%B0

EK3

Resim 1:Feyziye Mektebi.

Erişim Adresi:

<http://openaccess.marmara.edu.tr/bitstream/handle/11424/155448/001504862006.pdf?sequence=3>

Resim 2: 1900'lerin başında Fevziye Mektebi Öğretmenleri Okulun Giriş Kapısı Önünde.

Erişim Adresi:

<http://openaccess.marmara.edu.tr/bitstream/handle/11424/155448/001504862006.pdf?sequence=3>

Fevziye Mektebi öğrencileri. Fotoğraftaki tek öğretmen, solda ayakta duran Müdür Mehmed Sadık Bey. En solda görülen posbryıklı iri yapılı kişi ise ünlü kapıcı Şahin Ağa. (1898).

Fevziye'nin 6. müdürü Cavid Bey döneminde okul ülkenin dört bir yanından yatılı öğrenci kabul etmeye başladı.

Resim 3: Basında Fevziye Mektepleri (Hürriyet, 2005, s:10).

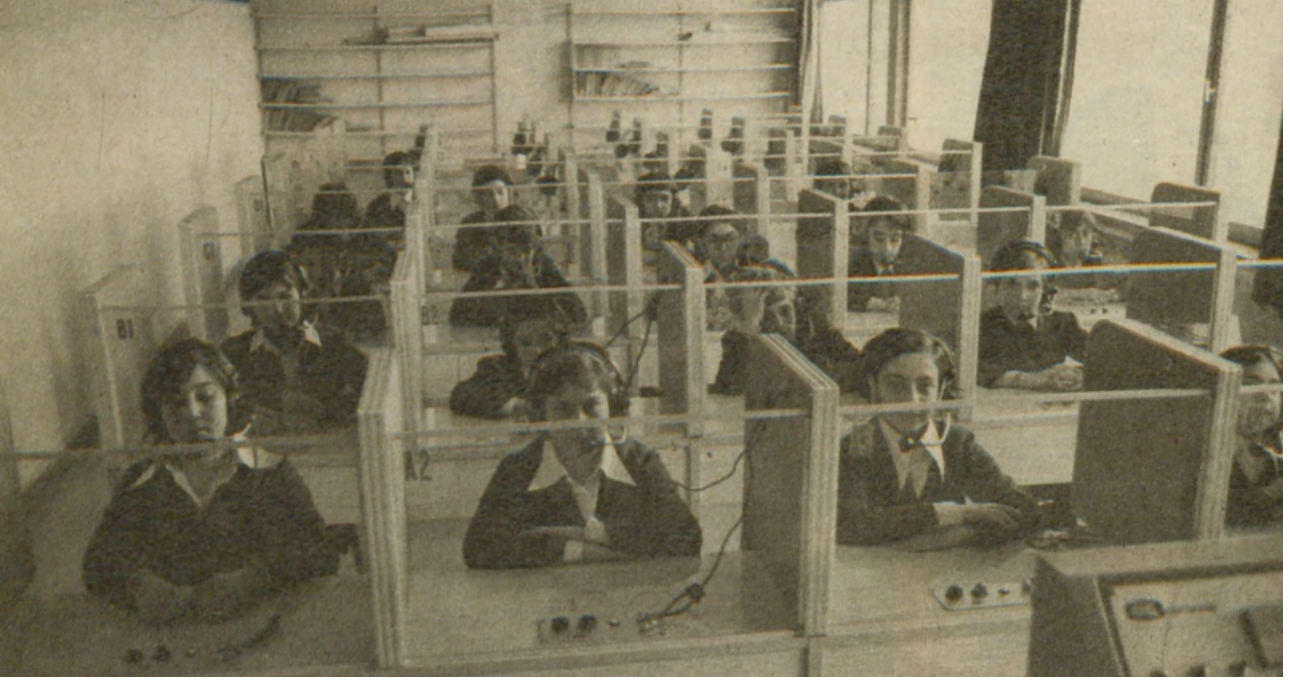
Erişim Adresi: <http://openaccess.marmara.edu.tr/bitstream/handle/11424/164742/001504861006.pdf?sequence=3>

Resim 4: Şişli Terakki Mektebi.

Erişim Adresi:

https://www.academia.edu/36708107/Bir_Muhacir_ve_M%C3%BCbadil_Olarak_Terakki_Okullar%C4%B1_pdf#:~:text=selanik'ten%20istanbul'a%20bir,m%C3%BCbadelenin%20ma%C4%9Fdurlar%C4%B1ndan%20biri%20olarak%20kal m%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r.

Resim 5: Şişli Terakki Mektebi'nde dil laboratuvarından bir resim.

Erişim Adresi: <http://openaccess.marmara.edu.tr/bitstream/handle/11424/164782/001504879006.pdf?sequence=3>

Resim 6: Şişli Terakki Mektebi'nde Genel Kültür yarışmasından bir resim.

Erişim Adresi: <http://openaccess.marmara.edu.tr/bitstream/handle/11424/164782/001504879006.pdf?sequence=3>

Resim 7: Şişli Terakki Mektebi resim atölyesinden bir resim.

Erişim Adresi: <http://openaccess.marmara.edu.tr/bitstream/handle/11424/164782/001504879006.pdf?sequence=3>

Resim 8: (Sol) Neyyire Hüsniye İpekçi (Nerkis Hanım), (Sağ) Lebibe Sezen (Lale Hanım)

Resim 9: Havva İclal Ar

Erişim Adresi: <http://www.saatlimaarif.com/detay.asp?Con tentID=1733>

Resim 10: İbrahim Gencer, Ayşe Leyla Gencer.

Erişim Adresi: <https://filizali.blogspot.com/2010/05/opera-dunyasinin-son-divasi-leyla.htm>

Extended Abstract

Female Sound Artist of The Sabbatayist Gencer Family

In this article; The effects of the institutions where they were educated in directing the female vocalists of the Gencer family of the Karakaş branch of the Sabbatean (donme) groups to music, and the effects of the developed culture-art awareness of the family members on the careers of the mentioned artists are discussed. In academic studies on Sabbatean communities, it has been seen that economic, social, family, belief and political aspects are generally discussed. In addition to the approaches of these families to the field of art and music, there is no study yet on the subject of female artists who are members of Sabbatean societies. In this respect, this study is a first in the literature and it is aimed to contribute to the researches on the musical art understanding of the families mentioned in this article. Due to the violence and oppression they faced in Europe, the Jews did not experience adaptation problems in the Ottoman lands to which they migrated during the 14th and 15th centuries. However; In line with the belief that the sociopolitical sufferings of the Jewish communities in the past will come to an end, the Jewish cleric Sabbatai Zevi (1626-1676) founded the 'Donmelik' sect with the principles he determined on so-called Islam, claiming that he was a divine savior (Messiah) sent by God. After Sabbatai Zevi's death, this sect gained intensity in Thessaloniki, and Thessaloniki became the center of Sabbatayist. Donme families refused to socialize in accordance with the rules of this sect they belonged to; they continued their education life only in the schools where the modern curriculum was established by the members of the Donme sect. In the article, first of all, the approach to education in the branches of the Donme-religious sect, which was divided into three branches after the death of Sabbatai Sevi, was examined. From the Jacobite branch of the sect; With the effect of their adherence to the rules of the sect determined by Sabbatai Sevi, mostly experts in the field of religion were trained. Kapanıcı and Karakaş branches, on the other hand, established schools based on the modern system against the rote system in the difficult conditions of the period, as the branch that attaches the most importance to education in the Dönmelik sect. It was observed that the basic courses given in the first years of the establishment of these schools were predominantly religious due to the ostensible rules of the sect on Islam, but it was determined that courses such as foreign language, painting and handicrafts were also included. Female vocalists belonging to the Gencer family of the Karakaş branch; It is thought that he was among the first graduates of the Feyz-i Sibyan School, which was established by the sect they belonged to, because families belonging to the branches preferred the schools established by the notables of the branches they belonged to for the education of their children. In the first years of Feyz-i Sibyan School, where male and female students studied in different buildings and with separate education processes, it was seen that music lessons with an open structure for socialization were not included in contrast to the closed attitudes of the Dönme sect. Despite the lack related to the field in the institutions where they were educated, it was understood that the female vocalists of the Gencer family were directed to music, related to the interest of the family members in music and developed culture-art awareness. Returning families who immigrated with the occupation of Thessaloniki came together in Istanbul and formed institutions as a continuation of the schools they established in Thessaloniki. The positive changes in the educational philosophies of the schools that started the education system in Istanbul draw attention. Care was taken to ensure that the newly prepared curriculum encourages both the commercial and artistic and cultural fields, and the basic and artistic courses given were supported with the necessary materials. Culture-art lessons were exhibited on the stage, mandolin training was added to the curriculum in music lessons, painting lessons were given in workshops supported with necessary materials. It is important that these schools, which were founded by Sabbatean communities, are characterized as the pioneers of modern education and have international equivalence, thanks to these reforms in their education systems. Turkish Maqam Music artists of the Gencer family, Lale -Nerkis Ladies [Lebibe (1896-1971)-Neyyire Hüsnüye (1895-1974)] and Belkıs Ladie [Aliye Belkis Gencer (1905-1981)] in Istanbul with the guidance of their families in Western Music and Turkish They took individual lessons from instructors who are experts in the field of Makam Music. Lale and Nerkis Ladies, 13-14 years after immigrating from Thessaloniki to Istanbul, are in their thirties with their sister, vocal artist Belkis Ladies, and between 1928-1937, the famous companies of the period, Columbia, Owner's Voice, Pathe, and Turkish Maqam Music and Music. They filled around 120 records with 78 cycles, which included sample works from Western Music. Due to the secrecy factor of the sect they belong to, they performed works in different forms from Western Music and Turkish Maqam Music, using pseudonyms and not taking the stage professionally. Havva İclal Ar (1904-2007), one of the second generation members of the Gencer family and one of the first sopranos of Turkey, received conservatory education for a short time and continued her music education with private lessons due to her health problems. İclal Ar was the first member of the Gencer family to represent the Gencer family professionally in the field of Western Music, but was able to perform his art within the national borders due to the conditions of the early Republican period and the social pressure in his sects. Leyla Gencer (1928-2008), one of the vocal artists of the Gencer family who was trained in the field of Western Music, started her career at the Istanbul Municipal Conservatory and kept all the possible effects of religious or political elements out of her art life and did not allow social pressure to get in the way of her art. She became the only female vocal artist who made her name known on the international platform and successfully represented her country on these platforms.